

Nastava na daljinu kod učenika romske nacionalnosti u školskoj godini 2019./2020. za vrijeme pandemije COVID-19.

Koren, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:659106>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-27**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

IVANA KOREN

DIPLOMSKI RAD

NASTAVA NA DALJINU KOD UČENIKA
ROMSKE NACIONALNOSTI U ŠKOLSKOJ
GODINI 2019./2020. ZA VRIJEME
PANDEMIJE COVID-19

Čakovec, travanj 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Čakovec)

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Ivana Koren

**TEMA DIPLOMSKOG RADA: Nastava na daljinu kod učenika
romske nacionalnosti u školskoj godini 2019./2020. za vrijeme
pandemije COVID-19**

MENTOR: doc. dr.sc. Goran Lapat

Čakovec, travanj 2021.

SADRŽAJ

SAŽETAK	5
Summary	6
1. UVOD	7
2. OPĆENITO O ROMSKOJ NACIONALNOJ MANJINI.....	9
2.1 Prošlost romske nacionalne manjine	10
2.2 Simboli	12
2.2.1. Zastava	12
2.2.2 Jezik	13
2.2.3. Himna.....	14
2.3. Vjera.....	15
2.4 Romi u Međimurju.....	15
3. ROMI U OBRAZOVNOM SUSTAVU REPUBLIKE HRVATSKE.....	18
3.1 Prepreke s kojima se susreću učenici romske nacionalne manjine u svojem obrazovanju	19
3.1.1. Problematika hrvatskog jezika kao nematerinskog jezika romskim učenicima	20
3.2. Obrazovanje Roma u Hrvatskoj	21
3.3.2 Akcijski plan desetljeća.....	28
3.3.3 Projekt ROMA	29
4. NASTAVA NA DALJINU	30
4.1 Organizacija nastave na daljinu u šk. god. 2019./2020. za vrijeme pandemije COVID-19 u Hrvatskoj	30
4.2. RANJIVE SKUPINE UČENIKA U NASTAVI NA DALJINU ZA VRIJEME PANDEMIJE COVID-19 U HRVATSKOJ	34
4.2.1 Učenici s teškoćama.....	34
4.2.2 Učenici pripadnici nacionalnih manjina.....	35
4.2.3 Učenici koji su u nepovoljnom socioekonomskom statusu	35
5. METODOLOGIJA.....	37
5.1. Problem istraživanja.....	37
5.2. Cilj istraživanja	37
5.3. Hipoteze istraživanja.....	37
5.4. Metoda – studija slučaja.....	37

5.5. Uzorak	38
5.6. Postupci i instrumenti.....	38
5.7. Obrada podataka.....	39
5.8. Analiza podataka.....	39
5.8.1. Analiza podataka provedenog istraživanja.....	40
6. RASPRAVA	46
7. ZAKLJUČAK	51
8. LITERATURA.....	52
9. PRILOZI	54
9.1. Transkript intervjua s učiteljicama.....	54

Sažetak

Školske godine 2019./2020. cijeli svijet, pa tako i Republika Hrvatska, susreće se s izazovima pandemije virusa COVID19. Virus je sa sobom donio brojne promjene i novitete u društvenim sustavima pa tako i odgojno- obrazovnom sustavu. Najveći od svih noviteta koji je sa sobom virus donio u školstvo jest nastava na daljinu. Do tada se nastava na daljinu izvodila u vrlo rijetkim situacijama i u većini slučajeva individualno. Prilikom prelaska na nastavu na daljinu nije postojala metodologija prema kojoj bi se radilo stoga je Ministarstvo znanosti i obrazovanja, u srpnju 2020. godine, izdao jedinstveni dokument pod nazivom Akcijski plan za provedbu nastave na daljinu za školsku godinu 2020./2021. Unatoč Akcijskom planu, ovakav oblik nastave bio je velika promjena i izazov svim učiteljima, roditeljima i učenicima. „Najgore“ u nastavi na daljinu je prošla ranjiva skupina učenika u koju uključujemo i učenike romske nacionalne manjine koji i bez nastave na daljinu imaju problem s postizanjem dobrih obrazovnih ishoda.

Upravo zato, provedeno je istraživanje kojim se ispitalo kakva je bila uspješnost održavanja online nastave kod učenika romske nacionalne manjine u školskoj godini 2019./2020., kakav je bio odnos učenika Roma prema radu, kako su se učenici i roditelji romske nacionalne manjine snašli u izazovima nastave na daljinu te na koje su poteškoće naišli. Istraživanje je provedeno na području Međimurske županije koja ima najveći broj romske populacije na području Republike Hrvatske.

Provedenim istraživanjem potvrđena je teška i nezahvalna pozicija učenika Roma za vrijeme održavanja online nastave. Prema mišljenju učitelja učenici romske nacionalne manjine nisu imali jednake uvjete za praćenje online nastave kao učenici većinskog stanovništva. Loši socijalni i materijalni uvjeti, nerazumijevanje hrvatskog jezika i niski obrazovni status roditelja dodatno su utjecali na praćenje nastavnog sadržaja koji ova skupina učenika ionako teško prati. Unatoč lošim uvjetima praćenja nastave na daljinu, napredak u odgoju i obrazovanju romske populacije i dalje je vidljiv.

Ključne riječi: obrazovanje, Romi, online nastava, COVID19

Summary

In 2020 the whole world, including the Republic of Croatia, was facing the challenges of the COVID19 virus pandemic. The virus has brought numerous changes and innovations in social systems, including the educational system. The biggest of all the novelties that the virus has brought to education is distance learning. Until then, distance learning was performed in very rare situations and in most cases individually. When moving to distance learning, there was no methodology to work with, so the Ministry of Science and Education, in July 2020, issued a single document called the Action Plan for the implementation of distance learning for the school year 2020/2021. Despite the Action Plan, this form of teaching has been a major change and a challenge to all teachers, parents, and students. The "worst" in distance learning was a vulnerable group of students in which we include students of the Roma national minority who, even without distance learning, have a problem with achieving good educational outcomes.

Because of that, a study was conducted which examined the success of online classes for Roma national minority students in the 2019/2020 school year, the attitude of Roma students towards work, how students and parents of the Roma national minority coped in the challenges of distance learning and the difficulties they encountered. The research was conducted in the area of Međimurje County, which has the largest number of Roma population in the Republic of Croatia.

The conducted research confirmed the difficult and ungrateful position of Roma students during online classes. According to teachers, students of the Roma national minority did not have the same conditions for following online classes as students of the majority population. Poor social and material conditions, lack of understanding of the Croatian language, and low educational status of parents additionally affected the monitoring of teaching content, which is difficult for this group of students to follow. Despite poor remote monitoring conditions, progress in the education of Roma populations remains visible.

Keywords: education, Roma, online teaching, COVID19

1. UVOD

Obrazovanjem se utvrđuju društvene norme i vrijednosti te nam ono omogućuje stjecanje osjećaja pripadnosti u vlastitoj zajednici ili nekoj društvenoj grupi. Njime se oblikuje svijest i stajalište pojedinca te stvara osjećaj za vlastitu kulturu, poštivanje određenih načela te solidarnost. Škola je ta koja učenika priprema za njegovu ulogu odrasle osobe, a učitelji i profesori su ti koji u učenike usađuju vrijednosti (Sekulić Erić, 2019).

Cijeli svijet, pa tako i Republika Hrvatska se 2020. godine susrela s izazovom kakvog do sada nisu imali, virusom COVID-19. Pandemija COVID-a-19 iznenadila je svaki obrazovni sustav te izazvala brojne promjene u školstvu diljem svijeta. Hrvatska je svoju nastavu, školske godine 2019./2020., za sigurnost svih svojih državljana odlučila održati putem modela nastave na daljinu. Nastava na daljinu je oblik nastave u kući ili zdravstvenoj ustanovi kojim se učeniku omogućuje praćenje nastave uz pomoć telekonferencije ili videokonferencije. U Hrvatskoj se ona prvenstveno izvodila preko videokonferencije, odnosno preko TV-a, no većina učitelja se snalazila na različite načine kako bi učenicima pokušali prenijeti nastavni sadržaj. Kako je pandemija došla iznenada, Ministarstvo nije imalo razvijenu metodologiju nastave na daljinu pa su učenici pratili nastavu na TV-u uz komunikaciju sa svojim učiteljima i nastavnicima preko mobitela i brojnih društvenih mreža. Sukladno tome, jasno je da u Hrvatskoj postoje i učenici koji nisu imali i nemaju uvjete za praćenje ovakvog oblika nastave, a u njih ubrajamo i učenike najbrojnije hrvatske nacionalne manjine – romske nacionalne manjine.

Prema zadnjem popisu stanovništva koji se provodio u Republici Hrvatskoj 2011. godine u Hrvatskoj je 4 284 889 stanovnika od kojih većinsko stanovništvo čine Hrvati kojih je 3 874 321. Ostatak čine različite nacionalne manjine od kojih jedan dio čini i romska nacionalna manjina. Romska nacionalna manjina jedna je od najzastupljenijih u Republici Hrvatskoj. Prema zadnjem popisu stanovništva ima ih 16 975, no nije naodmet spomenuti da se velik broj pripadnika romske nacionalne manjine prema nacionalnosti opredjeljuje za hrvatsku nacionalnost, stoga, možemo zaključiti da ih ima i mnogo više (Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, 2021)

GODINA	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
BROJ ROMA	405	1 261	313	1 257	3 858	6 695	9 463	16 975

Slika 1 Broj Roma u Hrvatskoj prema popisima stanovništva (Marić i sur., 2015)

Njihov natalitet je izuzetno visok pa zadnjih godina imamo u školama sve više učenika romske nacionalne manjine. Od 16 975 pripadnika romske nacionalne manjine njih 5 107 živi u Međimurskoj županiji. Upravo je zbog toga ovo istraživanje provedeno na području Međimurske županije. Većina učenika romske nacionalne manjine danas živi u naseljima koja su moglo bi se reći odsječena od ostatka svijeta, odnosno u vrlo lošim nehigijenskim uvjetima, često bez struje i vode. Osim nehigijenskih uvjeta tu su i loše sociološke navike koje rezultiraju odustajanjem od školovanja (Horvat, 2009).

Upravo zato se želi ispitati kako su učenici romske nacionalne manjine pratili nastavu za vrijeme pandemije COVIDa-19 kada je nastava bila provedena online, odnosno, na daljinu.

2. ROMSKA NACIONALNA MANJINA

Odoj som khere, kaj man den pativ. U prijevodu sa romskog jezika: *Moj dom je tamo gdje me poštuju* (Baumhak, 2014).

Stalne seobe bile su Romima sastavni dio života i način preživljavanja u prošlosti. Iako je nakon dolaska u Europu bilo nekoliko pokušaja sprječavanja i ograničavanja takvog načina života, Romi ne posustaju i nastavljaju svoje migracijske procese (Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, 2021). Znani su kao nomadski narod koji je, unatoč svim utjecajima tokom selidbi, uspio sačuvati svoj identitet, kulturnu baštinu, specifičan način života pa i jezik. Kako kaže autor Đurđević, Romi su vrlo neobična ali brzo prilagodljiva etnička zajednica vrlo lako prepoznatljiva oku. Sam naziv *Rom* je došao iz riječi *Htom* što na ciganskom-lovarskom znači čovjek. Zbog lakšeg pisanja oblik se mijenja u „r“ pa dobivamo riječ Rom. Naziv Rom, odnosno *romani chib*, znači čovjek. Brojni izvori kažu da taj naziv dokazuje da Romi sebe smatraju najprije pripadnicima ljudskog roda, a tek onda pripadnicima romskog naroda (Bakić-Tomić i sur., 2014).

Za romsku populaciju karakteristična su dva oblika suživota koji su uvjetovali njihov današnji položaj. Imamo Rome koji su živjeli izolirani u zasebnom ruralnom naselju te time sačuvali svoju kulturu, jezik, običaje ali i samosvijest o pripadnosti njihovoj romskoj skupini. Posljedica takvog odabira života najčešće je rezultirala životom u velikom siromaštvu. Nasuprot tome imamo i one Rome koji biraju suživot s lokalnim stanovništvom no tu se kao posljedica javlja gubitak nacionalnog identiteta (Marušić, 2014).

Rome se uglavnom opisuje kao narod vješt u obrtničkim zanatima. Bili su poznati kao rudari, koritari i šumari. Ako se pomnije prati njihova migracija tijekom prošlosti, možemo jasno vidjeti da su uvijek naseljavali izrazito plodna područja i područja uz vode i šume. U Hrvatskoj su to najčešće područja uz rijeke Dravu i Savu te su se bavili najviše obradom drva. Naziv Bajaš dolazi iz rumunjske riječi *baias* i vezan je uz zanimanja koja su tada tradicionalno radili Romi. Iako poznati kao koritari i šumari, Romi bajaši najviše su znani kao rudari pa je tako drugi naziv za ovu skupinu Roma, rudar. Ovu riječ rudar neki izvori povezuju sa zanimanjem ove skupine dok neki povezuju riječ *rudar* s riječju *rudo/drveni štap/poluga*. Pa tako

možemo zaključiti da su je u hladnijim mjesecima bajaši bavili preradom drveta, a ljeti su se bavili rudarstvom (Brajković i sur., 2017).

Već je poznata činjenica o brojnosti djece u jednoj romskoj obitelji. Romima je obitelj temeljni element socijalnog ustroja. Tako se romske obitelji uvelike razlikuju od obitelji većinskog stanovništva. Njihova domaćinstva su pretežito mlada. Prema istraživanju koje je provedeno 1998. godine, 50% ukućana je mlađe od 39 godina. Kod Romske nacionalne manjine imamo prisutnu tradicijsku podjelu uloga u obitelji gdje je muškarac glava obitelji. Položaj žena u romskoj obitelji je najčešće marginaliziran te se većinom izložene diskriminaciji (Međimurski savez sportske rekreacije "Sport za sve," 2008b).

Sociokulturni položaj Roma u većini europskih zemalja jako je loš. Od lošeg stambenog pitanja, preko loše zdravstvene zaštite do slabe uključenosti u obrazovni sustav pa i visoke stope nezaposlenosti. Da bi se poboljšao položaj Roma u RH, Vlada Republike Hrvatske počela je provoditi brojne programe i projekte za poboljšanje i integraciju Roma (Marić i sur., 2015). O materijalnim prilikama Roma najzornije govori podatak provedenog istraživanja iz 2002., koji kaže da 89% ispitanih kućanstava ni jedan član nema stalnih izvora prihoda (Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, 2021).

2.1 Prošlost romske nacionalne manjine

Izvori o podrijetlu Roma te općenito o romskoj nacionalnoj manjini vrlo su slabi. Gotovo svi se odnose na dokumente koje su napisali davni pjesnici i povjesničari koji su bili dio putujućih pjevača i svirača. Postoje dvije teorije o podrijetlu koje dominiraju (Dragun, 2000):

- a) bliskoistočna teorija
- b) indijska teorija

Povijesno-lingvistički izvori kažu kako Romi potječu iz sjeverozapadne Indije (područja oko rijeke Gangesa), a migracije Roma odvijale su se stoljećima od Indije, preko Afganistana i Perzije. Dio plemena južne skupine kretao se u smjeru Sirije, Egipta. Vjerojatno uz sjeverozapadnu Afriku pa preko Gibraltara do Španjolske. Ostatak Roma koji je ujedno i najveći dio romskih plemena preko Turske

prelazi Bospor i dolazi u Europu (Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, 2021). Prema povijesnim izvorima, Romi u Hrvatsku dolaze u drugoj polovici 14. stoljeća te većinski nastanjuju područje grada Zagreba i Dubrovnika. Uspoređujući s današnjim stanjem, zanimljivo je spomenuti činjenicu da su se prilikom doseljenja tadašnji stanovnici prema Romima dobro odnosili. Priča se okreće tek krajem 15. stoljeća kada se Rome optužuje za vraćanje, čarobnjaštvo te otmicu djece. Od tada pa sve do 18. stoljeća nižu se progoni diljem Europe. Kako su Romi bili nomadsko stanovništvo u 18. stoljeću Habsburška monarhija prisilno želi Rome učiniti sjedilačkim narodom te im nudi brojne povlastice. Ubrzo je i donesen zakon gdje se naziv Cigan (kako se Rome tada nazivalo) zamijeni nazivom Novoseljak. Sve te reforme provedene su pod vlašću Marije Terezije i kasnije Josipa II. Još neke od striktnijih reforma bile su oduzimanje male djece te davanje kršćanskim obiteljima na odgoj, zabrana romskih brakova te zabrana korištenja vlastitog jezika (Vojak, 2013). Habsburški vladari Marija Terezija i Josip II. zasigurno su bili predvodnici politike asimilacije¹ Roma u Europi, te su kao takvi utjecali na druge vladare i vlasti. Takve odredbe nisu rezultirale željenim rezultatima jer tamošnji stanovnici nisu prihvaćali suživot s Romima (Vojak, 2013).

Velike romske skupine dolaze u Hrvatsku tijekom XIX. stoljeća iz Rumunjske. Pripadaju romskoj skupini koju nazivamo Koritari. Koritari naseljavaju područje Međimurja i Podravine. Govore ljimba d' bjaš, bajaški jezik, jedan od rumunjskih dijalekata. Osim Koritara, Hrvatsku naseljavaju i Romi Lovari i Kalderaši te svi zajedno čine jezgru današnjeg romskog stanovništva u Hrvatskoj (Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, 2021).

U Hrvatskoj je situacija u to vrijeme vrlo slična kao u ostatku Europe. Hrvatske vlasti tek od druge polovice 19. stoljeća uvode niz zakonskih odredbi kojima nastoje pomnije regulirati položaj Roma, no niti tada nisu uspjeli spriječiti njihov nomadski način života i običaje. Izravna mjera u terezijanskoj i jozefinskoj regulaciji romskog položaja na području Hrvatske, tada Vojne krajine, bilo je provođenje prvog popisa romskog stanovništva na prostoru Križevačke, Virovitičke i Požeške županije. Na području navedenih županije u razdoblju od 1781. do 1783. bilo je popisano otprilike nešto više od 1.066 Roma, pri čemu je najveći broj romskog stanovništva bio na prostoru Virovitičke županije (Vojak, 2013).

¹ asimilacija (lat. *assimilatio*: činjenje sličnim)

Važno je još spomenuti da je tijekom Drugog svjetskog rata romska populacija također imala veliki broj žrtava. Što se tiče Hrvatske, Hrvatska je tada bila u NDH i također je strogo provodila rasne zakone zbog čega velik broj Roma naglo seli na područje Međimurja i Baranje koji su bili dio Mađarske. Tako velik broj Roma izbjegava koncentracijske logore. Upravo iz toga razloga što Međimurje i Baranja nisu bili dio NDH danas ova područja broje najveći broj Roma (Brajković i sur., 2017).

2.2 Simboli

Odluke o izgledu i usvajanju romske zastave, jezika te službene himne Roma donesene su na prvom Svjetskom kongresu Roma koji je održan 8. travnja 1971. godine u Londonu. Osim jezika, himne i zastave u Londonu je usvojen jedinstveni i svjetski naziv za ovu populaciju, Rom. Također, taj datum 8. travnja, Romi uzimaju kao svoj dan te se toga dana diljem svijeta obilježava Svjetski dan Roma (Bakić-Tomić i sur., 2014).

2.2.1. Zastava

Romska zastava sastoji se od dvije osnovne boje, zelene i plave, a u sredini zastave nalazi se kotač. Zelena boja simbolizira slobodu kretanja i neograničeno prirodno prostranstvo dok je plava simbol nebeskog prostranstva. Kotač u sredini zastave simbolizira vječno putovanje Roma (Bakić-Tomić i sur., 2014).

Slika 2. Prikaz romske zastave (Romska Kultura, 2013)

2.2.2 Jezik

Važna činjenica o romskom jeziku je da ne postoji jedan romski jezik. Kao službeni jezik svih Roma, na kongresu u Londonu, prihvaćen je jezik Roma Lovara. Romski jezici koji postoje nisu standardizirani i nemaju točno propisanu gramatiku i pravopis kao drugi jezici zbog čega dolazi do poteškoća. Na području Hrvatske razlikujemo dva dijalekta, odnosno jezika kojima govore hrvatski Romi; romani chib i ljimba da bajaš, tzv. bajaški. No i ti jezici opet imaju poddijalekte koji su nastali kombinacijom ovih dvaju jezika i jezika područja gdje Romi borave. Tako se može dogoditi da se npr. u Međimurju dva različita romska naselja međusobno ne razumiju. Bajaški kao takav zapravo je arhaičan rumunjski jezik dok romani chib smatraju indijskim uz perzijske, armenske te bizantsko grčke posuđenice. Većinsko stanovništvo romske populacije u Europi i svijetu govori dijalektom/jezikom romani chib iako se i on razlikuje od države do države zbog utjecaja lokalnog dijalekta ili jezika. Većina govornika romani chiba međusobno se može sporazumjeti. Suprotna situacija se javlja u Hrvatskoj gdje više od polovice, gotovo tri četvrtine Roma govori bajaškim jezikom (Bakić-Tomić i sur., 2014).

U Republici Hrvatskoj postoje tri različita jezična varijeteta rumunjskog kojima govore Bajaši: erdeljski dijalekt, baranjski mutentski dijalekt i ludarski mutentski dijalekt (Brajković i sur., 2017). U nastavku se nalazi tablica navedenih bajaških dijalekata kojima su pridružena sela/gradovi u RH koji su najzastupljeniji određenim bajaškim dijalektom:

Bajaški dijalekt	Područje zastupljenosti u RH
ERDELJSKI DIJALEKT	<u>SZ HRVATSKA</u> Međimurska županija: Domašinec, Goričan, Kotoriba, Kuršanec, Mala Subotica, Mursko Središće, Piškorovec, Orehovica, Pribislavec, Trnovec... Koprivničko- križevačka županija: Đurđevac, Koprivnica... Varaždinska županija: Strmec Podravski... <u>DIO BARANJE I SISAČKO</u> <u>MOSLAVAČKE ŽUPANIJE</u> Valpovo, djelomično Kutina, Torjanci...
BARANJSKI MUTENTSKI DIJALEKT	OSJEČKO BARANJSKA ŽUPANIJA: Beli Manastir, Petlovac...
LUDARSKI MUTENTSKI DIJALEKT	Sisak, Slavonski Brod, dio Kutine

Slika 3. Podjela bajaškog jezika na 3 dijalekta i zastupljenost istih na području RH (Brajković i sur., 2017)

Osim po varijetetu bajaškog rumunjskog kojim govore, Bajaše možemo razlikovati i po drugim obilježjima. Jedno od takvih obilježja jest prezime. Govornici erdeljskog najčešće nose prezime Oršuš, Oršoš, Kalanjoš, Ignac, Bogdan, Horvat, Balog..., dok baranjski bajaši nose prezimena kao što su Mitrović, Nikolić, Petrović, Radosavljević, Stanković i Vasiljević (Brajković i sur., 2017).

Današnji govornici bajaškog jezika većinom su dvojezični ili višejezični, zapravo to postaju školovanjem. Velik dio njih u početku školovanja ne govori uopće ili slabo govori hrvatski jezik zbog čega im je školovanje znatno otežano. Jezični dodir bajaškog rumunjskog i hrvatskog se očituje i na morfološkoj ali i na leksičkoj razini. Na žalost, posljednjih godina sve više se primjećuje utjecaj većinskog jezika gubljenje romskog materinskog, bajaškog rumunjskog pa tako većina mladih Roma danas ni ne može reći kojim dijalektom romskog govori (Brajković i sur., 2017).

2.2.3. Himna

Romska pjesma *Gelem, Gelem* u prijevodu *Išao sam, išao* proglašena je službenom himnom romske nacionalne manjine. Ova himna ujedno je njihova narodna pjesma koju je napisao i komponirao romski glazbenik Žarko Jovanović 1969. godine. Himna govori o tragičnoj sudbini svih Roma za vrijeme Drugog svjetskog rata kada su brojni Romi stradali, a spominje se i povratak u stare dane kada su stalno putovali i lutali, odnosno, opet se javlja simbol vječnog lutanja specifičan za romsku kulturu i romski narod (Bakić-Tomić i sur., 2014).

Išao sam, Išao	Otvori Bože tvoja crna vrata
Išao sam išao dugim putovima	Da mogu vidjeti gdje su moji ljudi,
Sretao sam sretno Cigane	Pa ću ponovno otići dugim putovima
Ej Cigane odakle vi dolazite	Da mogu hodati sa sretnim Ciganima
Čergama i gladnom djecom?	A a Cigani, a a djeco
A a Cigani, a a djeco	A aj Cigani, aj djeco
A aj Cigani, aj djeco	Gore Cigani, sada je tren sreće vaše
Imao sam i ja veliku obitelj	Ustanite i Vi iz naših snova (mrtvi) Cigani,
Ubila ih crna legija,	O crno lice i crne oči
Čerge izrezali i Cigane i Ciganke	Želim vas poput mnog grožđa
Među njima i malu djecu	A a Cigani, a a djeco
A a Cigani, a a djeco	A aj Cigani, aj djeco
A aj Cigani, aj djeco	

2.3. Vjera

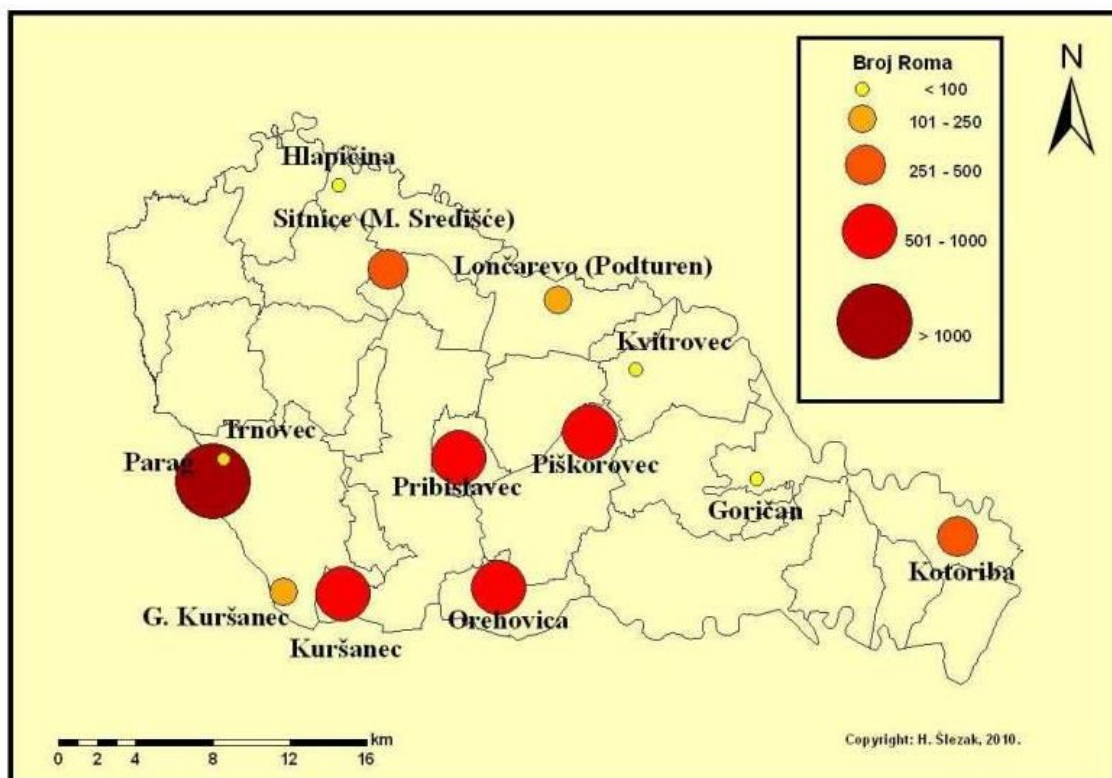
Romi su pripadnici različitih vjeroispovijesti. Tako su Romi očuvali vjerovanje u uroke te u dobre i zle duhove (Međimurski savez sportske rekreacije "Sport za sve," 2008). Za Rome je specifično da prihvaćaju vjeru okoline u kojoj borave te samo pridodaju svoja tradicijska vjerovanja. Prema rezultatima istraživanja koje je provedeno 45,5% ispitanika Roma izjasnilo se muslimanima, 31,1% katolicima, 16,9% pravoslavcima, a u skupini ostalih zabilježeno je i nekoliko Jehovinih svjedoka (Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, 2021). Tako na SZ Hrvatske imamo najviše Roma katolika, a u istočnoj Slavoniji Roma pravoslavaca. Ovdje se jasno vidi kako su Romi preuzeli vjeru od okoline koja ih okružuje.

2.4 Romi u Međimurju

Romi u Međimurju se spominju 1688. godine, kada je u Legradu (koji tada administrativno pripada Međimurju) kršteno dijete "ciganskog" vojvode Ivana, a u 18. stoljeću međimurski feudanci dozvoljavaju naseljavanje Roma koritara (Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, 2021). Područje Međimurja naseljavaju uglavnom romske skupine koje su došle iz područja Rumunjske stoga ne čudi što „međimurski“ Romi govore ljimba d' bjaš, jedan od rumunjskih dijalekata. Prema izvorima, u Međimurju su se Romi najprije naselili na području općine Podturen oko 1860. godine. To potvrđuje i matična knjiga rođenih općine Podturen, gdje stoji podatak da je 10.12.1866. pokraj Mure u Podturnu rođen Adam Bogdan, zakoniti sin Stjepana i Helene r. Oršuš. Kasnije je to mjesto nazvano kako ga danas znamo, Lončarevo. U 20. stoljeću Romi sele u novo naselje zvano Matekovec zbog poplave. Tako se danas, usprkos većoj udaljenosti, naselja Lončarevo i Matekovec smatraju dijelom sela Podturen (Međimurski savez sportske rekreacije "Sport za sve," 2008b).

Romi u pravilu žive sjedilačkim načinom života u svojim naseljima izolirani od većinskog stanovništva. Prema podacima iz 2002. godine, u Međimurskoj županiji živjelo je 738 obitelji sa 3 930 članova u 10 općina i 2 grada, odnosno u 12 romskih naselja, a ona su: Kotoriba, Donja Dubrava, Orehovica, Goričan, Domašinec, Piškorovec, Podturen – Lončarevo, Kuršanec, Gornji Kuršanec, Trnovec, Pribislavec i Sitnice. Ova romska naselja nastala su neplanski, spontanom građenjem na zemljištima koja nisu bila u njihovom vlasništvu (Međimurksi savez sportske

rekreacije “Sport za sve,” 2008). Često je do samih naselja vrlo teško doći i nema ceste do njih. Kuće su im vrlo male i tijesne, najčešće sadržajno od jedne prostorije koja im služi kao kuhinja, blagovaona pa i spavaća soba. Nasuprot tome, važno je spomenuti da u novije doba neki Romi ipak imaju i velike, zidane kuće. Ako gledamo broj stanovnika romskih naselja u Međimurju, on varira. Neka naselja čini samo tridesetak osoba koja su prostorno koncentrirana na sam rub naselja kao što je u naselju Hlapičina dok postoje i neka naselja koja broje preko tisuću stanovnika (Šlezak, 2009). Najveće romsko naselje u Međimurju je Parag koje broji više od tisuću stanovnika. Stanovnici Paraga čine čak 20% romskog stanovništva u Međimurskoj županiji. Iako je Parag dugo vremena pripadao naselju Trnovec, zbog broja stanovnika su se odvojili i sada su administrativno samostalno romsko naselje. Najmanja romska naselja u Međimurju nalaze se na rubu samog naselja Hlapičina gdje živi 33 stanovnika pripadnika romske nacionalne manjine te u Trnovcu gdje Romi žive u zajednici s većinskim stanovništvom (Šlezak, 2009).

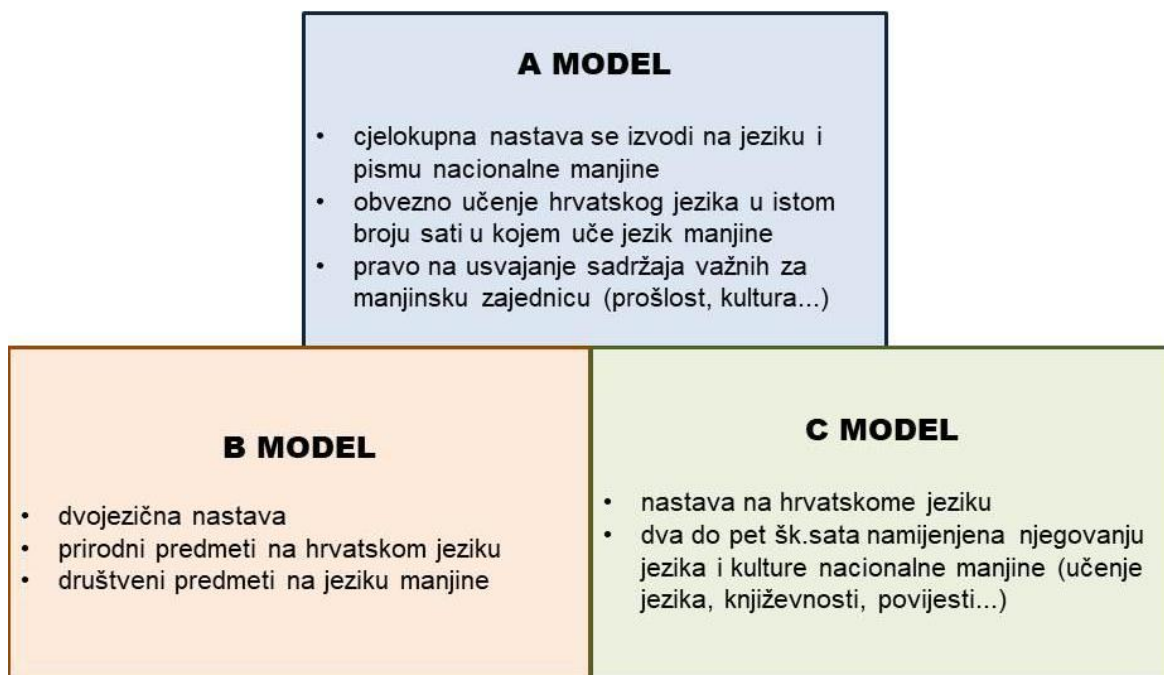

Slika 5 Karta Međimurja i prikaz broja romske populacije po naseljima (Šlezak, 2010.)

„Međimurski“ Romi vrlo su malo uključeni u javni, kulturni i sportski život. Potaknut time, Međimurski savez sportske rekreacije „Sport za sve“ pokrenuo je sportsko rekreativne aktivnosti koje uključuju građane romske nacionalnosti kako bi ih neki način uključilo u javni život u Međimurskoj županiji. Tako je nastala Međimurska romijada sportske rekreacije čiji cilj je okupljanje barem jednom godišnje te predstavljanje svoga naselja (Međimurski savez sportske rekreacije “Sport za sve,” 2008).

3. ROMI U OBRAZOVNOM SUSTAVU REPUBLIKE HRVATSKE

Osnovno školovanje obavezno je za sve učenike u Republici Hrvatskoj te se temelji na jednakosti obrazovnih šansi za sve učenike prema njihovim sposobnostima (Sekulić Erić, 2019). Osnovno i srednje obrazovanje djece pripadnika nacionalnih manjina ostvaruje se prema odredbama Zakona o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina te Zakona o odgoju i obrazovanju (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2020b). Svi učenici pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo na odgoj i obrazovanje koji se ostvaruju trima modelima i posebnim oblikom školovanja. Razlikujemo A, B, C model (slika 6), *oblik nastave u kojem se jezik nacionalne manjine uči kao jezik sredine, posebni oblici nastave: ljetna škola, zimska škola, dopisno-konzultativna nastava* i na kraju *posebni programi za uključivanje učenika romske populacije u odgojno-obrazovni sustav.*

Slika 6 Prikaz tri modela izvođenja nastave u RH (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2020b)

Prema tome, Romi se mogu koristiti pogodnostima koje su predviđene za njih dvama zakonima; Zakonom o uporabi jezika i pisma nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj te Zakonom o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina (Horvat, 2009). Kao što je već navedeno, za učenike Rome nije predviđen ni jedan od A, B ili C modela već su uključeni u redovni odgojno-obrazovni sustav Republike Hrvatske te prate nastavu na hrvatskome jeziku . Razlog tome jest to što romski jezik

nije standardizirani jezik. Osim toga, kako je već spomenuto, romski jezik ima jako puno dijalekata kojima se Romi služe te dolazi do problema u planiranju kvalitetne nastave na romskom jeziku i postavlja se pitanje bi li takva nastava mogla ispuniti zahtjeve odgojno-obrazovnog procesa. Isto tako, postavlja se pitanje jesu li učenici Romi ravnopravni s učenicima većinskog stanovništva u odgojno-obrazovnom sustavu zbog praćenja nastave na jeziku koji njima nije materinji? Kako bi se stekla ravnopravnost, odnosno, mogućnost za kvalitetno školovanje do granica vlastitih sposobnosti kao i kod učenika većinskog stanovništva, Ministarstvo znanosti i obrazovanja provodi Nacionalni program za Rome iz svog djelokruga te se provode razni drugi projekti i programi (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2020a). Prema Nacionalnom programu za Rome, temeljni cilj odgoja i obrazovanja romske djece u Republici Hrvatskoj je osigurati jednake mogućnosti, nediskriminacija, desegregacija, suzbijanje društvene marginaliziranosti i poticanje društvene integracije Roma uz poštovanje prava manjina i prava na jednakost (Bakić-Tomić i sur., 2014). Provođenje odgoja i obrazovanja na nacionalnoj razini, postupno uključivanje sve romske djece predškolske dobi u programe koji ih pripremaju za polazak u školu, uključivanje u osnovnoškolsko i poticanje na srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje kao i uključivanje odraslih Roma u programe stjecanja zanimanja i opismenjavanje također su neki od ciljeva Nacionalnog programa za Rome (Bakić-Tomić i sur., 2014).

3.1 Prepreke s kojima se susreću učenici romske nacionalne manjine u svojem obrazovanju

Zbog brojnih čimbenika, unatoč svim projektima i programima koji se provode te unatoč tome što ispunjavaju propisane uvjete za školovanje kao što su dob i sposobnosti, romska populacija je i dalje jedna od najbrojnijih kojoj velik broj djece nije uopće uključeno u obrazovni sustav i kojoj velik broj učenika odustaje od školovanja.

Jedna od najvećih prepreka u obrazovanju Roma jest nepoznavanje hrvatskog jezika. Hrvatski jezik na kojem slušaju nastavu Romima nije materinji te učenici u školu najčešće dolaze s jako slabim ili pak nikakvim poznavanjem hrvatskoga jezika. To predstavlja izazov i učenicima ali i učiteljima. Najčešće je ta prepreka jedan od

ključnih razloga zašto većina njih ne završava školu ili pak ne postiže jednake ishode u obrazovanju kao učenici većinskog stanovništva. Osim ne poznavanja hrvatskog jezika Romi nailaze na brojne druge prepreke u svojem školovanju. Većina Roma živi u lošim socijalnim i materijalnim uvjetima, često su prepuštena sama sebi, nemaju kvalitetan obiteljski odgoj i poticaj sredine na obrazovanje je minimalan. Srećom, danas je sve više Roma koji pohađaju škole, no brojni odustaju zbog prije već navedenih razloga, a uz to se većina njih ne osjeća ugodno niti pak prihvaćeno od strane većinskog stanovništva zbog čega gube na motivaciji. Još jedan od problema je i to što je jako mali broj djece Roma uključeno u predškolski odgoj pa samim time dosta zaostaju za djecom većinskog stanovništva.

Učitelji u većini slučajeva nemaju uvid u živote djece romske nacionalne manjine stoga često ne ulažu neki posebni trud kako bi olakšali, približili nastavni sadržaj takvim učenicima. Posljedica toga je teško savladavanje redovitog nastavnog sadržaja, frustracije, nastavni sadržaj im postaje odbojan te gube motivaciju.

Postoje razne opcije kako bi se Romima olakšalo savladavanje nastavnog sadržaja u školama, a koje uključuju stvaranje posebnih razrednih odjela, takozvanih čistih romskih razreda. Ipak, Romi inzistiraju na uključenost djece u razrede zajedno s drugom djecom, djecom većinskog stanovništva što ponekad roditelji djece većinskog stanovništva teško prihvaćaju zbog raznih etiketiranja i predrasuda (Bakić-Tomić i sur., 2014).

3.1.1. Problematika hrvatskog jezika kao nematerinskog jezika romskim učenicima

Kako je već prije navedeno, učenici romske nacionalne manjine nastavu prate prema redovnom programu na hrvatskome jeziku te je to jedan od ključnih razloga niske stope obrazovanja kod ove nacionalne manjine.

Većini učenika bilo koje nacionalne manje ovaj jezik je izrazito težak i treba im podosta vremena da ga usvoje (Novak Milić i sur., 2007). Prema provedenom istraživanju proces učenja i usvajanja jezika jednak je za sve pa će tako mali govornici romskog (romani chiba) i romskog bajaškog te pripadnici pr. mađarske manjine, polaskom u školu naići na jednake poteškoće. U nastavku možemo vidjeti

problematiku usvajanja hrvatskog jezika na primjeru bajaškog (koji je ujedno najzastupljeniji među Romima u Hrvatskoj).

Iz pregleda bajaških glasova u usporedbi s hrvatskim glasovima može se reći da bajaški i hrvatski glasovni sustav imaju dosta toga zajedničko. Poteškoće se mogu javiti kod jako sličnih glasova (č-ć, đ-dž), a najviše su izražene kod pisanja.

Najzahtjevnija za usvajanje je zasigurno morfologija. Veliki problem stvara definiranje roda imenicama. Bajaški jezik ima jedninu i množinu te muški, ženski i srednji rod baš kao i hrvatski jezik. Problem nastaje kod bajaškog srednjeg roda koji je znatno drugačiji i nazivamo ga miješanim rodom. Srednji rod je za Rome u hrvatskome potpuno nešto novo i često se znaju događati greške gdje imenicama život bića pripisuju muški rod (pr. *Ovo je pile. On je malen*). Nadalje, razlika se javlja i u broju padeža kojih u bajaškome jeziku ima samo 5 dok ih u hrvatskome brojimo 7. Dakle, romski govornici moraju učiti potpuno nove padežne nastavke kako bi se mogla točno izražavati na hrvatskome jeziku. Još jedan od problema koji predstavlja teškoće u usvajanju jezika romskoj djeci jest sintaksa rečenice, odnosno redosljed nenaglašenih riječi i učenici s tim imaju najviše problema. Kod korištenja hrvatskog jezika, romski govornici često koriste nenaglašeni oblik uz naglašeni oblik zamjenice ili čak uz imenicu koju „zamjenjuje“ pa tako dobivamo nama nesmislene rečenice (npr. Kažem **ti** ja **tebi**...)

Ovdje su navedeni samo neki od problema kod usvajanja hrvatskog jezika za romske učenike, a ima ih znatno više od razlike u glagolima pa do korištenja leksika (Novak Milić i sur., 2007).

3.2. Obrazovanje Roma u Hrvatskoj

Obrazovanje Roma u Republici Hrvatskoj potiče se provedbom različitih projekata i programa. Najvažniji od njih je već spomenuti Nacionalni program za Rome koji potiče uključivanje romske djece u programe predškolskog odgoja, zatim u sustav osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja te opismenjavanje odraslih Roma. Prikupljeni podaci o uključenosti Roma u obrazovni sustav od razdoblja 2005./2006. do 2011./2012. jasno prikazuju pozitivne pomake na državnoj razini. Unatoč jasno vidljivim pomacima, tu postoji još uvijek niz problema koji su prepreka ostvarenju

ciljeva Nacionalnog programa za Rome. Velik broj romske djece ne razumije hrvatski jezik ili ga ne govori uopće što rezultira niskim obrazovnim rezultatima. Jedan od problema koji se javlja kod učenika romske nacionalne manjine je što se često učenici koji ne razumiju hrvatski jezik tretiraju kao učenici s nekim od poremećaja u razvoju. Osim toga, probleme stvaraju i izostanak komunikacije između roditelja učenike i škole i nedostatak radnih navika (Marić i sur., 2015). Većina djece već u dobi do 12 godina sudjeluje u poslovima svojih roditelji i obitelji što dodatno otežava redovno školovanje (Međimurski savez sportske rekreacije “Sport za sve,” 2008).

3.2.1. Obrazovanje Roma u Međimurju

Prethodno je već spomenuto da najviše Roma u Hrvatskoj obitava na području Međimurske županije. Prema istraživanju, njih 14% dio je redovitog programa predškolskog odgoja i obrazovanja, dok ostatak polazi samo programe predškole što je izuzetno veliki broj od čak 86% (Međimurski savez sportske rekreacije “Sport za sve,” 2008). Obrazovanje Roma u Međimurju prvi puta je zabilježeno u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata i to na području naselja Kuršanec (Bakić-Tomić i sur., 2014). Školske godine 2007./2008. osnovnu školu u Međimurju je polazilo 1400 učenika romske nacionalne manjine od čega je u prvim razredima bilo njih 314 dok ih je u 8. razredu bilo samo 50. Taj podatak jasno prikazuje nisku razinu obrazovanja romske djece. Većina njih je upisala osnovnu školu no zbog niza različitih čimbenika odlučili su je napustiti. U Međimurskoj županiji postoji jako mali broj predškolskih ustanova koje su namijenjene isključivo djeci romske nacionalne manjine. Unatoč tome pokretali su se razni projekti i radionice kako bi se djecu što više uključilo u predškolski program. Tako je Dječji centar Čakovec pokrenuo postupak za otvaranje posebnog područnog odjela za djecu romskog naselja u Kuršancu gdje bi se odvijao program predškole. Do tada su djeca bila uključena u programe koje je provodila udruga Romi za Rome. Programi su najčešće bili u obliku igraonica. Što se tiče osnovnoškolskog obrazovanja, škole s najveći brojem učenika Roma su: OŠ Kuršanec, Orehovica, Podturen, Macinec, Pribislavec, Mala Subotica, Mursko Središće, Donja Dubrava, Goričan, Domašinec i Kotoriba. Razredi su formirani na način da ima mješovitih, čistih romskih i neromskih odjela. Formiranje ovih odjela

ovisi o samoj potrebi prema broju učenika Roma i prema njihovom (ne)poznavanju hrvatskoga jezika (Međimurski savez sportske rekreacije “Sport za sve,” 2008). U procesu formiranja prvih razreda radi se provedba psiho-fizičkog postupka kojim se utvrđuje stanje djeteta prilikom upisa u školiu, a rezultati najčešće pokazuju određene razlike u sposobnostima između učenika Roma i učenika Hrvata. Najznačajnije razlike uočljive su grafomotorici i verbalnim funkcijama. Prema tim rezultatima formiraju se razredi pa tako u neromske razrede idu učenici većinskog stanovništva, u mješovite razrede idu učenici većinskog stanovništva i učenici Romi koji imaju približne rezultate kao vršnjaci većinskog stanovništva. Čiste razrede polaze učenici Romi za koje se, na temelju dobivenih rezultata, smatra da ne bih mogli pratiti nastavu s učenicima većinskog stanovništva (Baumhak, 2014).

Velik broj učenika romske nacionalne manjine nekoliko puta ponavlja razrede, posebno kada dođu u više razrede osnovne škole dok neki ni ne završe osnovnu školu. Sljedeća tablica jasno daje prikaz praćenja učenika koji su upisali osnovnu školu školske godine 2002./03. do šk. godine 2008./09. kada su polazili 7. Razred (Međimurski savez sportske rekreacije “Sport za sve,” 2008).

	1. razred	2. razred	3. razred	4. razred	5. razred	6. razred	7. razred	8. razred
2002/03	332	178	136	123	88	78	45	33
2003/04	309	220	150	131	122	52	32	32
2004/05	263	245	185	136	148	72	43	22
2005/06	274	209	209	162	148	89	53	36
2006/07	279	239	178	197	188	97	74	46
2007/08	314	225	237	163	198	128	77	50
2008/09	282	253	206	216	207	143	72	49

Slika 7 Prikaz pada upisanog broja učenika školske godine 2002./03. do školske godine 2008./09. (Međimurski savez sportske rekreacije “Sport za sve,” 2008c)

Možemo vidjeti da se 2002./03. u prvi razred upisalo 332 učenika, a do 7. razreda ih je došlo svega 72. Poražavajući su i podaci broja upisanih učenika romske manjine u srednju školu. Prema podacima iz 2007./08 školske godine, od 50 učenika romske manjine koji su završili osnovnu školu, njih 46 je upisalo srednju školu. Najveći broj

učenika upisuje Graditeljsku školu ili pak Gospodarsku školu (Međimurski savez sportske rekreacije "Sport za sve," 2008).

3.3 Integracija učenika romske nacionalne manjine u OŠ

Gotovo svaki učenik romske nacionalne manjine dolazi iz nepoticajne okoline u kojoj nema razvijene svijesti o važnosti obrazovanja pa tako ni svijesti o važnosti integracije u društvo. Tako se Romi zadovoljavaju postojećim načinom života koji žive i ignoriraju „novosti“ koje im nameće 21. stoljeće. Osim njih samih integraciju otežava i diskriminacija od strane većinskog stanovništva kojoj su Romi stalno izloženi (Marušić, 2014). Svaki oblik razlikovanja, isključivanja, ograničavanja zasnovanog na rasi, boji kože, precima, nacionalnom ili etničkom podrijetlu nazivamo diskriminacijom. Učenici romske nacionalne manjine često su izloženi jednom od oblika diskriminacije od strane roditelja, učenika pa i učitelja.

Često se učenicima Romima ni neda prilika za ostvarivanje već ih se odmah etiketira i predstavlja problematičnim učenicima. Bez zavaravanja, najčešće romski učenici jesu problematični no sve to proizlazi iz lošeg utjecaja okoline iz koje su došli. No uvijek postoje oni učenici koji žele više i koji imaju sposobnosti da postignu više. Prema brojnim izvješćima međunarodnih tijela poput CERD-a² te Europskog odbora za socijalna prava, diskriminaciju Roma najčešće provode institucije i javne ustanove. Prema istraživanjima EUFRA-e uključivanje Roma u osnovnim školama i njihova redovitost pohađanja nastave je neproporcionalno mala diljem Europe. Romski učenici svoje obrazovanje nakon osnovne škole nastavljaju u malom postotku. EUFRA³ također navodi da dolazi do snažne segregacije koju škole opravdavaju „posebnim potrebama“ učenika, negativnim ponašanjem roditelja i lošim napretkom u učenju.

Kako bi se romskim učenicima pružila prilika boljeg napretka u obrazovanju te sama integracija istih u život zajednice većinskog stanovništva pokrenuti su brojni projekti i programi. Tako je u Zagrebu na inicijativu udruge Roma Zagreb u suradnji sa Zagrebačkom županijom pokrenut Ljetna škola djece Roma. Cilj Ljetne škole je dopunsko, izvaninstitucionalno obrazovanje romske djece i mladih koji uz različite

² CERD – komisija za uklanjanje rasne diskriminacije

³ EUFRA – Europska agencija za temeljna prava

slobodne aktivnosti uče sadržaje o romskoj tradiciji, jeziku, povijesti Roma, folkloru te sadržaje iz higijene i zdravstva. U ovaj projekt uključeni su i učitelji Romi (Marić i sur., 2015)

Sljedeći odgojno obrazovni projekt proveden za Rome, a provodi se u obliku ljetnog kampa za romsku djecu iz cijele Hrvatske. Kamp je proveden na inicijativu Romske odgojne zajednice čiji cilj je interkulturalni odgoj i obrazovanje te očuvanje nacionalnog identiteta Roma u Hrvatskoj (Miljak, 2018). U Hrvatskoj je osnovani i romski predškolski centar po nazivom Ceferino Jimenez Mall kojem je cilj priprema romske djece predškolske dobi za školu što uključuje učenje hrvatskog jezika i pisma ali se njeguje i romski jezik, kultura i glazba (Marić i sur., 2015). U nastavku su navedeni i opširnije prikazani značajniji projekti koji su provedeni za bolju integraciju Roma.

3.3.1 PROJEKT JEDNAKE MOGUĆNOSTI – bolja integracija romske djece u obrazovni sustav Republike Hrvatske

U svrhu što boljeg uključivanja romske djece u obrazovni sustav Republike Hrvatske, na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu provedeni je *Projekt jednake mogućnosti – bolja integracija romske djece u obrazovni sustav RH*. Važno je naglasiti da ovaj projekt nije namijenjen direktno romskoj populaciji već svim učiteljima, učiteljima i budućim učiteljima/učiteljicama koji rade ili će raditi s učenicima romske nacionalne manjine. Projekt je osmišljen kao dvodnevni seminar s ciljem unapređenja nastavnih aktivnosti u preddiplomskoj, diplomskoj i poslijediplomskoj nastavi. Osim seminara projekt uključuje pet radionica na temu specifičnosti uključivanja romske djece u obrazovni sustav, pilot projekt, evaluacija istog i na samom kraju integracija iskustva pilot projekta u obliku prijedloga novog studijskog modula na Učiteljskom fakultetu.

Projekt je nastao iz želje za napretkom romske populacije u obrazovnom području. Naime, nedostatak obrazovanja istovremeno je i uzrok teškog socijalnog i materijalnog stanja kod većine Roma. Osim navedenog prepreku u napretku romske populacije čini i diskriminacija kojoj su izloženi često i u javnim ustanovama poput škole. Tako se ovim projektom želi budućim učiteljima i učiteljicama približiti romska nacionalna manjina i na taj način ih potaknuti da sudjeluju u integraciji

romske nacionalne manjine u obrazovne sustave. Izrađen je potpuno novi studijski program kojim bi se unaprijedile stručne kompetencije nastavnog i znanstveno-nastavnog osoblja Učiteljskog fakulteta i djelatnika drugih ustanova u obrazovanju. Osmišljeno je da se projekt provede u suradnji s domaćim i stranim stručnjacima, a uključuje i sudjelovanje romskih udruga.

Projektom se ističe i važnost pripreme budućih učitelja za rad s djecom romske nacionalnosti u osnovnoj školi. Tako je novi modul usmjeren na poučavanje i osposobljavanje budućih učitelja da kod rada s romskim učenicima prije svega pobliže upoznaju njihovu kulturu, običaje, vjerovanja pa i jezik. Naime, većina romske djece jako malo poznaje hrvatski jezik ili ga uopće ne poznaje. Kako se od učenika očekuje da do kraja 4. razreda savladaju hrvatski jezik nije naodmet da učitelj zna osnove bajaškog/romskog te na taj način učeniku približi nastavni sadržaj koji mora savladati na hrvatskome jeziku. Nadalje, svaka nacionalna manjina ima pravo na očuvanje i njegovanje svoje kulture pa se tako od učenika romske nacionalne manjine ne može očekivati da svoju kulturu ignoriraju. Naprotiv, današnji romski učenici često se srame svoga identiteta, stoga je važno da ih se potiče na očuvanje svoga identiteta.

Edukacija za rad s romskim učenicima provedena je kroz seminar u trajanju od deset sati. Nakon edukacije slijedila je primjena stečenog znanja u radu s djecom romske nacionalnosti. Stečeno znanje primijenilo je 16 studentica koje su svoje znanje primijenile volontirajući u radu s učenicima Romima u Obiteljskom centru u romskom naselju Kuršanec. Studentice su pružale pomoć u učenju učenicima 1. i 2. razreda osnovne škole Kuršanec. O samom radu s djecom vodile su dnevnik pozitivnih i negativnih zapažanja kako bi se dobile neke povratne informacije za provedeni Projekt. Na samom kraju na temelju zapažanja studentica dovedeni su ovi zaključci (Bakić-Tomić i sur., 2014):

- romski učenici vrlo su zaigrani, pristupačni te uporni
- ne poštuju i ne razumiju smisao autoriteta učitelja
- vole pisati domaće zadaće, razgovarati, čitati, pjevati i plesati
- vole pohvale, nagrade i vole čuti lijepu riječ
- željni su pažnje, vole se natjecati, kad nešto nauče to žele pokazati
- jako vole kad mogu otpjevati pjesmu na romskom jeziku

- najveći nedostatak sustava jest to što ne uvažava one koji su iznad prosjeka, odskaču naspram drugih romskih učenika pa ne mogu napredovati
- još jedan od nedostataka je to što ih sam školski program koči u razvoju vlastitih potencijala namećući im previsoke zahtjeve s obzirom na uvjete u kojima odrastaju i žive

Također u sklopu projekta Jednake mogućnosti prikazano je i istraživanje “Komunikacija romske djece u školi” kojim se pokazalo da učenici Romi žele učiti hrvatski jezik i u školi se osjećaju lijepo i ugodno. Istraživanje je provedeno u obliku intervjua s učiteljima i učenicima Romima. Istraživanjem je utvrđeno da su učenici svjesni važnosti poznavanja hrvatskog jezika no isto tako je utvrđeno da se njime susreću tek u predškoli ili u osnovnoj školi. Naime, kod kuće s roditeljima razgovaraju samo na romskome jeziku. 33% ispitanika potvrdilo je da ih roditelji ne potiču na razgovor na hrvatskome jeziku. Kod intervjuiranja učitelja utvrđeno je da je najveći problem u obrazovanju Roma socio-ekonomski status te nepoznavanje hrvatskog jezika. Više od polovice učenika u ovom istraživanju (67%) reklo je da razumije sve što im učiteljica kaže na satu. No unatoč tome ovi rezultati se ne mogu uzeti kao vjerodostojni jer su romska djeca spremna reći da sve razumiju da ispadnu bolji. Kao veliki problem učitelji ističu i činjenicu da Romima kao populaciji obrazovanje nije bitno. Što se tiče suradnje roditelja Roma i njihove uključenosti u obrazovanje svi intervjuirani učitelji su naveli da nemaju velikih problema no ipak je kod nekih suradnja vrlo rijetka. Prema istraživanju, učenicima Romima ima tko pomoći oko domaće zadaće. Svi intervjuirani učenici potvrdili su da im netko od roditelja ili braće zna pomoći. Samo je upitna kompetencija koliko im roditelji mogu i znaju pomoći. Također se stavlja naglasak na to da se ipak vidi neki napredak od prijašnjih godina i roditelji sve više surađuju (Bakić-Tomić i sur., 2014). Iste podatke potvrđuje i istraživanje provedeno 2011. godine “Komunikacija i funkcionalna pismenost Roma u svakodnevnom životu”. Na temelju provedenog istraživanja 84% ispitanika potvrdilo je da njihova djeca pohađaju školu, ostalih 16% u trenutku ispitivanja nije imalo djece. Također, njih 42% izjasnilo se da oko školskih obaveza ne pomažu djeci već da to čine starija braća i sestre, 16% ih je izjavilo da djeca domaću zadaću pišu sama, 36% se nije uopće izjasnilo oko ovog pitanja dok je samo njih 6% reklo da pomažu djeci oko domaće zadaće (Bakić-Tomić i sur., 2014).

3.3.2 Akcijski plan desetljeća

2005. godine Vlada Republike Hrvatske donosi Akcijski plan Desetljeća za uključivanje Roma 2005.-2015. Desetljeće za uključivanje Roma je međunarodna inicijativa čiji cilj je ubrzanje poboljšanja dobrobiti Roma te revizije tog napretka na transparentan i mjerljiv način. Prioritetna područja koja se obuhvaća ovim projektom su obrazovanje, zaposlenje, zdravstvo i stanovanje. Posebni naglasak se stavlja na obrazovanje te tako sadrži ciljeve i mjere za postizanje, pokazatelje za praćenje, nositelje te način praćenja i potrebna sredstva. U samu inicijativu uz Hrvatsku, uključeno je još 10 zemalja: Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Češka, Slovačka, Mađarska, Makedonija, Crna Gora, Rumunjska i Srbija. Važno je naglasiti da svaka zemlja planira svoj akcijski plan. Ono što je zajedničko svima i što je najzastupljenije kod svih država sudionica jest kultura.

S vremenom se pokazalo da provođenje mjera nije značajno utjecalo na poboljšanje same integracije Roma. Najviše zbog toga što su mjere u Hrvatskoj provedene neujednačeno. Od 33 regionalne i lokalne samouprave njih 5 je do 2015.godine uspjelo razviti, usvojiti i provesti planove za Rome: Međimurska, Osječko-baranjska, Sisačko-moslavačka, Varaždinska županija i Grad Zagreb. Iz toga razloga Hrvatska je odlučila izraditi Nacionalnu strategiju za uključivanje Roma od 2013.-2020. Te je ona nastavak i nadogradnja na sam Akcijski plan.

Od 4 područja koja su obuhvaćena Akcijskim planom te Nacionalnom strategijom, najuspješnije mjere su provedene na području obrazovanja. Najznačajniji podatak je onaj koji prikazuje porast broja romske djece u osnovnim školama no s druge strane povećao se broj „čistih“ romskih razreda što nije bio cilj Plana. Jedan od problema kojim se bavi plan je fizička pristupačnost školama koji se najviše javlja u Međimurskoj županiji. Naime, romska naselja često izolirana i do njih je teško doći stoga se javlja problem javnog prijevoza koji bi romska naselja povezo sa školama. U području obrazovanja osim navedenih problema još se javlja problem zanemarivanja obrazovanja odraslih. Kod Roma je to veliki problem jer većina odraslih ne zna čitati ni pisati.

Sva 4 područja imaju i svoje posebne ciljeve. Tako na području obrazovanja imamo dva posebna cilja:

1. do 2020. ukidanje svih razrednih odjela koje pohađaju samo učenici Romi
2. povećati obuhvaćenost odraslih pripadnika romske nacionalne manjine programima opismenjavanja, obrazovanja i osposobljavanja

Za provođenja mjera iz Akcijskog plana na području obrazovanja zaduženo je Ministarstvo znanosti i obrazovanja te je osmišljeno sveukupno 14 mjera (*Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine, 2012*).

3.3.3 Projekt ROMA

Projekt ROMA pokrenuo je Međimurski savez sportske rekreacije „Sport za sve“ u želji da potakne građane romske nacionalne manjine na integraciju te međusobno druženje međimurskih ali i drugih Roma. U sklopu projekta održana je manifestacija pod nazivom Međimurska romijada sportske rekreacije. Cilj ove manifestacije je okupljanje sudionika jednom godišnje te predstavljanje svojeg naselja kroz igru, zabavu, smijeh i rekreaciju. U manifestaciji su sudjelovali i Romi iz susjednih zemalja kao što su Slovenija i Mađarska pa je tako projekt ROMA učvrstio veze i postao primjer međukulturalne suradnje.

Projekt ROMA realiziran je kroz brojne aktivnosti. Održani su susreti s predstavnicima Roma Slovenije i Mađarske, gostovanje u radio emisiji te predstavljanje ciljeva i aktivnosti samoga Projekta. Gostovanje u TV emisiji na lokalnoj televiziji Čakovec. Provedene su radionice kako bi se motiviralo Rome u njihovim naseljima da se uključe u aktivnosti Projekta. Održani je prvi međunarodni festival sportske rekreacije Roma u sportskoj dvorani u Čakovcu, 13.04.2008. godine. Kasnije, 01.06.2008. održani je glazbeni koncert koji je okupio predstavnike autentičnih romskih plesova i romske glazbenike. Stanovnicima Međimurja bilo je omogućeno razgledavanje bogate izložbe gdje su bili izloženi tradicionalni predmeti, likovni i literarni radovi iz života Roma. Snimljen je i dokumentarni film o životu i kulturi Roma. Održana je Nacionalna konferencija na temu „Smanjenje nejednakosti u zdravlju romske populacije“. Na samom kraju, tiskana je knjiga „Iz života Roma – kreativnost Roma, doprinos kulturi i turizmu“ (Međimurski savez sportske rekreacije „Sport za sve,” 2008).

4. NASTAVA NA DALJINU

U odgojno-obrazovnom sustavu razlikujemo 3 privremena odgoja i obrazovanja:

1. nastava u kući
2. nastava u zdravstvenoj ustanovi
3. nastava na daljinu

U pravilu se ovi oblici nastave koriste za učenike s teškoćama u razvoju koji privremeno ne mogu polaziti nastavu u školi zbog bolesti.

Nastava kod kuće omogućuje se učenicima koji zbog vrste bolesti ne mogu privremeno biti prisutni na nastavi u školi, a postoji neka mogućnost da trajanje oporavka utječe na usvajanje nastavnog sadržaja. Ovaj oblik nastave provodi ona škola koju je učenik polazio i prije bolesti, odnosno, zdravstvenog problema. *Nastava u zdravstvenoj ustanovi* organizira se za učenike koji zbog prirode bolesti moraju ostati u bolnici na liječenju. Osnivač zdravstvene ustanove određuje školu koja provodi nastavu u zdravstvenoj ustanovi. *Nastava na daljinu* ili virtualna nastava je oblik nastave koji se koristi u situaciji kada učenik zbog bolesti ne smije biti u kontaktu s učiteljem/nastavnikom i drugim učenicima. Ovakav oblik nastave može se izvoditi kod kuće ili u zdravstvenoj ustanovi, a izvodi se pomoću sredstava elektroničke komunikacije. U nastavi na daljinu škola je dužna osigurati učenicima odgovarajuća pomagala za provođenje takvog oblika nastave (Sekulić Erić, 2020).

Školske godine 2019./2020., prilikom izbijanja pandemije COVIDa-19 hrvatsko školstvo ali i školstvo diljem svijeta susreću se s izvanrednom situacijom. Većina država odlučuje se za zatvaranje škola za dobrobit svih sudionika odgojno-obrazovnog sustava. Nakon određenog vremena brojne države među kojima je i Hrvatska posežu za dosad neuobičajenim odlukama te uvode drugačiji oblik nastave za sve učenike – nastavu na daljinu.

4.1 Organizacija nastave na daljinu u šk. god. 2019./2020. za vrijeme pandemije COVID-19 u Hrvatskoj

Nastava na daljinu je teorijski bila i jest jako dobro poznata svim prosvjetnim radnicima, no ne i iskustveno. Prilikom prelaska na nastavu na daljinu nije postojala

metodologija prema kojoj bi se radilo stoga je Ministarstvo znanosti i obrazovanja, u srpnju 2020. godine, izdao jedinstveni dokument pod nazivom *Akcijski plan za provedbu nastave na daljinu* za školsku godinu 2020./2021. Hrvatska je 2020. godine započela s provedbom nastave na daljinu zbog pandemije virusa pod nazivom COVID19 te se ovaj oblik nastave provodio u razdoblju od ožujka do lipnja 2020. godine. Nastava na daljinu iznenadila je sve sudionike obrazovnog sustava od učitelja, djece pa i roditelja koji preuzimaju vrlo važnu ulogu u obrazovno-odgojnom životu svoga djeteta. Nastava je najprije provedena bez nekakvog točno određenog modela što je rezultiralo velikim nezadovoljstvom roditelja, učenika ali i učitelja. Kako je vrijeme prolazilo tako se formirao tim stručnjaka koji je sastavio dokument pod nazivom *Akcijski plan za provedbu nastave na daljinu*. Ovaj model nastave na daljinu je kao aktivnost predviđen i u Nacionalnom planu reformi Vlade Republike Hrvatske za 2020. godinu s rokom dovršenja u rujnu 2020. Važno je naglasiti da je ovome dokumentu prva namjena dokumentiranje onih najvažnijih koraka u primjeni nastave na daljinu u školama te visokim učilištima kako bi se kasnije u sličnim situacijama mogli koristiti isti. Također, na temelju nekih nacionalnih i međunarodnih analiza koje su provedene, ovaj dokument služi kao priprema za buduće slične scenarije. Dokument *Akcijski plan za provedbu nastave na daljinu* sastoji se od dva dijela. Prvi dio dokumenta *pogled unatrag*, opisuje osnovne korake u pripremi i provedbi projekta u razdoblju od ožujka do rujna 2020. godine. Drugi dio dokumenta *plan za unaprijed* razrađuje scenarij, aktivnosti i planovi za nastavu na daljinu za sljedeću školsku i akademsku godinu s pripadajućim modelima nastave na daljinu (Škola za život, 2020).

Ministarstvo znanosti i obrazovanja proces planiranja nastave na daljinu započinje po uzoru na ostale zemlje Europe i Svijeta koje su krenule u zatvaranje škola i ostalih obrazovnih institucija zbog pandemije COVID-a-19. U planiranju nastave na daljinu u RH sudjelovali su i CARNET, SRCE, AZOO, ASOO, AMPEU te NCVVO koji se uključuje u planiranje malo kasnije⁴. Nastava na daljinu službeno je počela 16. ožujka, a realizirana je kao nastava koja je bila prikazana na TV-u te uz brojne druge

⁴ Hrvatska akademska i istraživačka mreža – CARNET, Sveučilišni računski centar – SRCE, Agencija za odgoj i obrazovanje – AZOO, Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih – ASOO, Agencija za mobilnost i programe EU – AMPEU, Nacionalnog centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja – NCVVO

platforme za učenike srednjih škola te fakultete. Nadalje, *Akcijski plan za provedbu nastave na daljinu* definira 2 ključna principa:

1. pristup obrazovanju za sve učenike, a razina digitalizacije sukladno dobi
2. svako rješenje mora imati dodatni, rezervni plan i mogućnost praćenja nastave na daljinu

Oba principa su provedena. Za učenike nižih razreda, odnosno, učenike razredne nastave, nastava na daljinu bila je prikazana svakoga dana na javnoj televiziji pod nazivom *Škola na trećem*. Škola na trećem imitirala je i oponašala razredno ozračje gdje postoji učiteljica koja poučava i objašnjava nastavni sadržaj. Stariji učenici, odnosno učenici viših razreda osnovne škole te srednjih škola imali su prikazane 15-minutne video-lekcije i one su se prikazivale prema nacionalnom rasporedu. Posebna pozornost se posvetila učenicima maturantima za koje se bila prikazana i priprema za maturu pomoću kratkih video-lekcija. Za sve je bila pripremljena rezervna opcija u slučaju da nešto ne funkcionira. Tako je nastava na daljinu provedena na tri kanala; spomenuti HRT3, SPTV, RTL2. Također informacije su se dijelile i kroz YouTube kanal, elektroničku poštu, društvene mreže te kroz nekoliko mrežnih stranica: Ministarstvo znanosti i obrazovanja i Škola za život. Važno je napomenuti da su veliku ulogu u obrazovanju i dalje imali svi učitelji, nastavnici i profesori koji su i do tada radili sa svojim učenicima. Svaki od njih je i dalje bio u kontaktu s učenicima i roditeljima preko određenih platformi (Moodle, Teams, Yammer, Google Classroom, Edmodo) i brojnih aplikacija (Škola za život, 2020)..

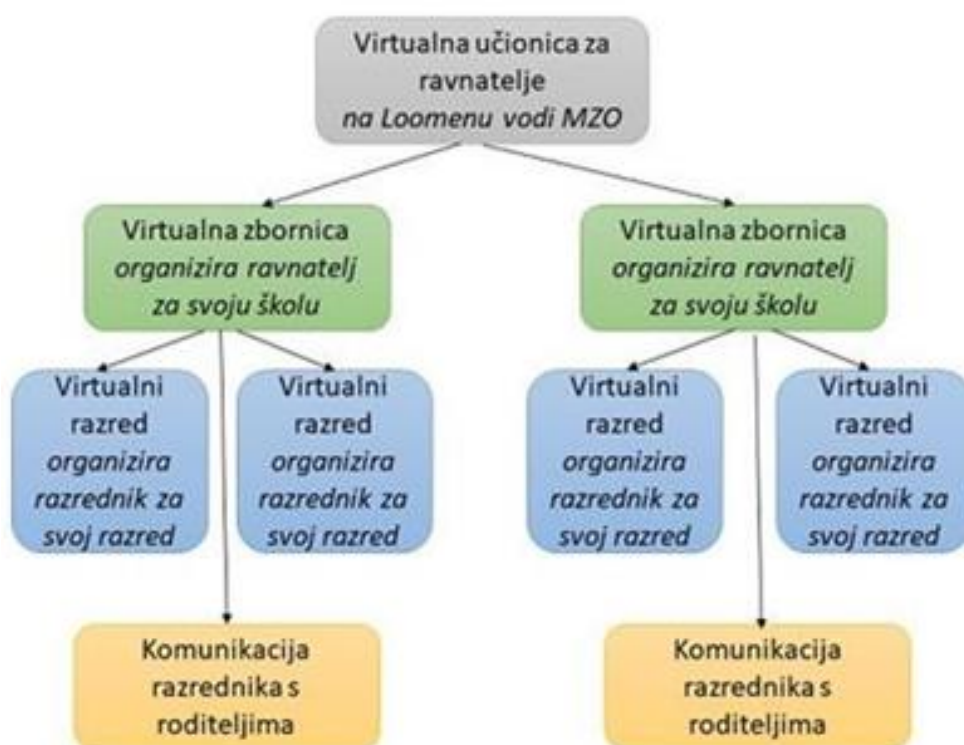
Tokom provedbe nastave na daljinu Ministarstvo je izradilo detaljne upute i smjernice za škole u provedbi nastave na daljinu. One se usmjeravaju na sljedeće točke:

- uspostava komunikacijskih kanala
- opremanje učenika u socioekonomski nepovoljnom statusu
- izradu uputa za korištenje unaprijed pripremljenih sadržaja sukladno dobi učenika
- praćenje i potpora

Postojala je točna struktura i način funkcioniranja virtualnih razreda/učionica. Ravnatelj svake škole imao je mjesto u virtualnoj učionici na Loomenu⁵ preko koje dobiva naputke za daljnji rad od Ministarstva odgoja i obrazovanja. Također je svaka škola za sebe imala virtualnu učionicu, odnosno zbornicu, kojoj su pristupili svi zaposlenici (učitelji, nastavnici...) i gdje su nalazili sve potrebne informacije za daljnji rad u nastavi na daljinu. Nadalje, svaki od tih nastavnika i učitelja otvara svoju virtualnu učionicu kojoj pristupaju njegovi učenici. Za ulaz u virtualne učionice bio je potreban AAI identitet koji učenici dobivaju iz CARNET-a.

Podrška i pružanje informacija učiteljima, nastavnicima i ravnateljima u školama odvijala se kroz nekoliko različitih kanala dok su na mrežnim stranicama *Škole za život* objavljene smjernice i upute o tome kako organizirati virtualnu zbornicu i virtualnu učionicu. Osnovnoškolci su nastavu na daljinu pratili preko TV-a.

Sljedeća ilustracija prikazuje strukturu i način funkcioniranja virtualnih učionica, odnosno virtualnih komunikacijskih kanala i razreda:

Slika 8 Prikaz strukture virtualnih učionica (Škola za život, 2020).

⁵ CARNETov sustav za online učenje

Osnovno načelo nastave na daljinu je dostupnost sadržaja i učenja za sve učenike, bez obzira na uvjete koje imaju kod kuće i podršku koju su učitelji pružali u prvom tjednu nastave na daljinu, kada su se učenici navikavali na novi oblik nastave. Jedan od većih izazova nastave na daljinu je bio omogućiti svim učenicima predmetne nastave pristup internetu i naravno pristup digitalnoj opremi. Da bi sve funkcioniralo kako treba svaki učenik morao je imati pristup internetu od kuće. Postavlja se pitanje što je s učenicima koji zbog nižeg socioekonomskog statusa nemaju stalni pristup internetu od kuće. Tu uskaču teleoperateri koji su osigurali SIM kartice kao i besplatan pristup svim digitalnim obrazovnim sadržajima, a uz to su još dali dodatnih 2.5 GB prometa za sve učenike kojima je to bilo potrebno. U suradnji s MZO škole su nabavile potrebnu opremu za učenike te je osigurano 90 000 tableta i 26 000 računala za nastavnike (Škola za život, 2020).

No postavlja se pitanje je li to dovoljno za dobru ocjenu nastave na daljinu? Što je s učenicima koje ubrajamo u ranjive skupine učenika? Je li i njima odgovarao ovaj način odgojno - obrazovnog rada?

4.2. RANJIVE SKUPINE UČENIKA U NASTAVI NA DALJINU ZA VRIJEME PANDEMIJE COVID-19 U HRVATSKOJ

Kvalitetno prenošenje sadržaja i informacija učenicima ranjivih skupina za vrijeme provođenja nastave na daljinu zasigurno je bio jedan od najvećih izazova. Razlog tome jest činjenica da je svaki učenik koji pripada ranjivoj skupini učenika do „nastave na daljinu“ imao sebi prilagođen odnosno individualiziran program po kojem je radio. Ne postoje dva ista programa jer se potrebe, sposobnosti i znanje učenika međusobno razlikuju. Ranjivom skupinom učenika smatramo sve učenike s teškoćama, učenike pripadnike nacionalnih manjina i učenike koji su u nepovoljnom socioekonomskom položaju (Škola za život, 2020).

4.2.1 Učenici s teškoćama

Za sve učenike s teškoćama aktivirali su se takozvani krizni timovi koji su davali psihološku podršku, telefonsku i online podršku svim učenicima, roditeljima i učiteljima. Uz koordinaciju Ministarstva znanosti i obrazovanja sa školama i

centrima koje učenici polaze omogućena je razmjena informacija, sadržaja, materijala te iskustava potrebna za što kvalitetnije provođenje nastave na daljinu za ovu skupinu učenika. U proces provođenja nastave na daljinu uključile su se brojne udruge, organizacije te fakulteti; Agencija za odgoj i obrazovanje, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska komora edukacijskih rehabilitatora, Hrvatsko društvo prevoditelja znakovnog jezika za gluhe i UNICEF te su na taj način pružili potporu školama u radu. Osigurana je i sva potrebna tehnologija za učenike uključujući posebnu asistivnu tehnologiju za slijepe učenike (Škola za život, 2020).

4.2.2 Učenici pripadnici nacionalnih manjina

Kao i kod učenika pripadnika većinskog stanovništva, nastava za učenike nacionalnih manjina provodi se upotrebom različitih digitalnih materijala koje učenici i učitelji međusobno izmjenjuju i dijele neovisno o kojem modelu obrazovanja se radi. Kombinira se praćenje nastave na televiziji s uključivanjem u virtualne učionice na raznim platformama te izradu vlastitih obrazovnih materijala. Svi materijali za ovu skupinu učenika dostupni su na stranici Ministarstva znanosti i obrazovanja. Za učenike romske nacionalne manjine ne postoji posebni model jer oni i u normalnim uvjetima ne rade po modelima nacionalnih manjina. Učenike romske nacionalne manjine MZO i Škola za život, u *Akcijskom planu*, uvrstili su u zadnju ranjivu skupinu – učenike koji su u nepovoljnom socioekonomskom statusu (Škola za život, 2020).

4.2.3 Učenici koji su u nepovoljnom socioekonomskom statusu

Uvođenjem Škole za život za učenike od 5.-8. razreda osigurani su tableti. Jedan učenik jedan tablet. Tablete je nabavilo Ministarstvo znanosti i obrazovanja te ih je uvođenjem nastave na daljinu škola dala na raspolaganje za kod kuće. Kasnije dolazi i odluka za nabavu tableta za učenike nižih razreda gdje se planirao jedan tablet na 4 učenika. No zbog kašnjenja u nabavi za više razrede, neki viši razredi nisu dobili tablete te je nakon toga MZO izdalo uputu da se tableti za razrednu nastavu osiguraju učenicima iz predmetne nastave nižeg socioekonomskog statusa. U pripremi nastave

na daljinu ravnatelji su dobili uputu da roditelji mogu dati zahtjev školi za posudbu uređaja s pristupom internetu, ali ravnatelj treba zahtjeve poslati Ministarstvu koje je dodjeljivalo sredstva za nabavu uređaja školi. Tako je Ministarstvo tijekom nastave na daljinu odobrilo sredstva za nabavu 285 tableta u vrijednosti od 427 500 kuna.

Škole čiji učenici su pripadnici romske nacionalne manjine sredstvima koje je odobrilo Ministarstvo opremilo je romske pomagače informatičkom tehnologijom te su oni na taj način pomagali u nastavi na daljinu učenicima Romima. U pomoć Romima se uključio i UNICEF koji je nabavio 100 tableta te 500 SIM kartica za nastavu na daljinu (Škola za život, 2020).

5. METODOLOGIJA

5.1. Problem istraživanja

Problem istraživanja je ispitati i utvrditi efikasnost održavanja online nastave kod učenika romske nacionalne manjine u Međimurskim školama u školskoj godini 2019./2020., kakav je bio odnos učenika Roma prema radu, kako su se učenici i roditelji romske nacionalne manjine snašli u izazovima nastave na daljinu.

5.2. Cilj istraživanja

Cilja istraživanja je ispitati učitelje i roditelje učenika Roma o efikasnosti izvođenja online nastave za vrijeme školske godine 2019./2020.

5.3. Hipoteze istraživanja

S obzirom na prijašnja istraživanja i spoznaja vezanih za obrazovanje Roma u Međimurju, na početku istraživanja postavljene su 4 hipoteze:

H1. Učenici Romi nisu imali jednake uvjete za praćenje nastave na daljinu kao i učenici većinskog stanovništva

H2. Roditelji učenika romske populacije su više sudjelovali u školskim obavezama svoje djece za vrijeme online nastave nego za vrijeme izvođenja redovne nastave

H3. Učenici Romi nižih razreda OŠ zbog uvjeta u kojima žive nisu bili u mogućnosti pratiti nastavu na daljinu

H4. Roditelji učenika Roma zbog svoga nižeg obrazovnog statusa nisu bili u mogućnosti pomoći svojoj djeci u školskim obavezama za vrijeme online nastave

5.4. Metoda – studija slučaja

U svrhu što temeljitijeg dobivanja podataka vezanih za temu ovog diplomskog rada za istraživanje je korištena studija slučaja. Studija slučaja kvalitativna je metoda koja koristi različite metode kako bi se analizirao jedan ili više odabranih slučajeva koji se

odnose na isti ili slični problem istraživanja. Studija slučaja zahtjeva terenski rad, a za prikupljanje podataka služi se različitim raspoloživim izvorima: dokumenti, zapisi, intervjui, promatranje sa sudjelovanjem te fizički dokazi. U ovom slučaju jedna grupa – romska nacionalna manjina se promatra kao jedan slučaj. Studijom slučaja nastoji se odgovoriti na dva pitanja: „zašto“ se nešto dogodilo ili kao u ovom istraživanju „kako se nešto dogodilo“, odnosno konkretnim primjerom – „Kako je nastava na daljinu utjecala na obrazovanje učenika romske nacionalne manjine?“. Za prikupljanje podataka u svrhu ovog istraživanja terenski rad obuhvaćao je romsko naselje te su provedeni intervjui i promatranje (zapažanje)(Tkalac Verčić i sur., 2010).

5.5. Uzorak

Istraživanje je provedeno u jednom romskom naselju Piškorovec te u 3 osnovne škole: OŠ Mala Subotica (PŠ Držimurec-Strelec), OŠ Pribislavec, OŠ Orehovica. Uzorak čini sveukupno 6 ispitanika. Od toga ih je 3 roditelja učenika romske nacionalne manjine i 3 učiteljice razredne nastave. Sve 3 učiteljice imaju višegodišnje iskustvo u radu s učenicima i roditeljima romske nacionalne manjine. Dvije od tri intervjuiranje učiteljice rade u mješovitim razredima dok jedna učiteljica radi u čistom razredu. Kod intervjuiranja roditelja romske nacionalne manjine i učiteljica istraživanje je provedeno u skladu s mjerama koje su bile zadane za vrijeme pandemije COVID19.

5.6. Postupci i instrumenti

U ovom istraživanju upotrijebljen je postupak prikupljanja podataka intervjuom. Intervju je tehnika prikupljanja podataka u kvalitativnom istraživanju, a kao izvor podataka uzimaju se odgovori ispitanika. Prilikom intervjuiranja korištena je vrsta dubinskog intervjua koji omogućuje dobivanje detaljnijih odgovora na pitanje, a sam po sebi je vremenski zahtjevniji. Prosječno trajanje dubinskog intervjua je od 20 minuta pa sve do 2 sata pri čemu se ispita samo jedan uzorak. Unatoč vremenskoj zahtjevnosti ovaj oblik intervjua je ujedno i poželjan jer ispitaniku omogućuje veću slobodu odgovora (Tkalac Verčić i sur., 2010).

5.7. Obrada podataka

U obradi podataka korištena je kvalitativna metodologija, odnosno kvalitativna analiza podataka. Sam proces istraživanja intervjuom sastoji se od nekoliko koraka među kojima je i prijepis intervjua. To podrazumijeva prijepis iz govornog jezika u pisani tekst. Prijepis intervjua je vrlo važan korak iako se njime neizbježno gube neki podaci izvornog susreta. Prijepis se može vršiti s video snimke ili tonske snimke. Ukoliko se radi prijepis sa video snimke istraživač može komentirati i neverbalnu komunikaciju. U ovom istraživanju koristi se prijepis iz tonske snimke (Cohen i sur., 2007).

5.8. Analiza podataka

Sljedeći korak u procesu istraživanja je analiza podataka. Analiza također ima određen broj koraka (Cohen i sur., 2007):

- generiranje prirodnih smislenih cjelina
- klasifikacija, kategorizacija i rangiranje tih smislenih cjelina
- strukturiranje priče koja će opisati sadržaj intervjua
- interpretacija podataka dobivenih intervjuom

Generiranje značenja iz podataka može se vršiti na različite načine: brojanjem učestalosti pojavljivanja (ideja, riječi...), bilježenjem primjera i tema koji se često ponavljaju, stvaranjem grupa/klastera, stvaranjem metafora, izradom logičkog lanca podataka i drugi (Cohen i sur., 2007).

5.8.1. Analiza podataka provedenog istraživanja

Intervju s roditeljima

1. Jeste li zadovoljni kako je prošle školske godine, za vrijeme izbijanja pandemije COVIDA-19, bila organizirana nastava u školi koju polazi Vaše dijete?

Dva odgovora na ovo pitanje bila su pozitivna, odnosno, roditelji su bili zadovoljni s organizacijom nastave na daljinu. Jedan odgovor je bio negativan. Roditelj je bio nezadovoljan načinom organizacije no nije znao/znala navesti razlog. Također jedan roditelj kao problem navodi i razumijevanje hrvatskog jezika.

R1: Meni je bilo dobro.

R2: Je (Da) znam za to. Pa dobro je bilo. Su na televiziju pratili i tableta dobili (Pratili su na televiziji i dobili su tablet pomoću kojeg su pratili nastavu). I na mobitela (mobitel) je poslala ova (misli na učiteljicu) zadaću. Je bilo teško sve razumijeti (bilo je teže sve razumijeti).

R3: A nije bilo baš, nebum lagala (neću lagati). Tu na televiziju je bilo brzo. Su ne sve mogli pratiti (Na TV-u je bilo brzo i nisu sve mogli pratiti - misli na Školu na trećem)

2. Je li Vaše dijete pratilo nastavu na daljinu/online nastavu?

Na ovo pitanje potvrdno su odgovorila sva tri roditelja no u govoru se osjetio sram. Prema izrazu lica vidjelo se da ne govore potpunu istinu. Na kraju su sva tri roditelja obrazložila da djeca jesu pratila onlina nastavu, no ne redovito.

R1: Jesu, ne uvijek. Su se igrali. (Nisu uvijek pratili. Igrali su se.)

R2: Je (Da). Pa redovito. Ova je redovito pratila (misli na stariju kćer koja polazi 7. razred). A ovi (misli na mlađe sinove) ne baš, nebum lagala (neću lagati).

R3: Je su pratili dok im se dalo. Su se igrali. Su ne šteli. (Pratili su kad se im je dalo. Igrali su se. Nisu htjeli pratiti nastavu.)

3. Koliko ste Vi kao roditelj bili uključeni u školske obaveze učenika prije izbijanja pandemije?

Sva tri odgovora na ovo pitanje bila su negativna, odnosno, roditelji nisu sudjelovali u školskim obavezama učenika prije izbijanja pandemije. Škola koju polaze učenici roditelja koji su sudjelovali u intervjuu ima organizirani produženi boravak za sve učenike. Tako učenici ne nose knjige ni bilježnice kući pa tako ni ne rješavaju domaće zadaće. Sve to rade sa svojim učiteljicama na produženom boravku.

***R1:** Nismo, su nikaj ne morali doma. Sve u školi. (Nismo, ništa nisu morali kod kuće raditi, sve su radili u školi).*

***R2:** Nismo, su ostali u školi na produženo. (Nismo, ostali su na produženom boravku u školi).*

***R3:** Je smo ne nikaj. Sve su sami u školi oni to. (Nismo ništa kod kuće. Oni su sve sami u školi rješavali.)*

4. Koliko ste Vi kao roditelj bili uključeni u školske obaveze učenika nakon izbijanja pandemije, odnosno, za vrijeme održavanje online nastave?

Dva roditelja su na ovo pitanje odgovorila potvrdno, odnosno, sudjelovali su u školskim obavezama svoje djece za vrijeme online nastave. Jedan roditelj je odgovorio negativno uz obrazloženje da muž nije stigao jer je morao raditi, a majka nije znala pomoći djeci zbog niskog statusa obrazovanja. Iako su dva roditelja pozitivno odgovorila, oba su naglasila da su pomogli koliko su znali. Također iz jednog odgovora saznajemo da su u školske obaveze bila uključena i starija braća.

***R1:** A bili smo. Jesmo. Koliko smo znali, je ne bilo teško. (Bili smo uključeni, pomogli smo im koliko smo znali. Nije bilo teško.)*

***R2:** Ja slabo, nisam imala škole. Imam sam dva razreda. Muž pa je radio, stalno. (Ja nisam bila baš uključena. Imam završena samo dva razreda škole pa mi je bilo teško. Muž je stalno radio.)*

***R3:** Jesam, kol`ko sam znala sam pomogla. Su oni pomogli (pokazujući na braću).(Jesam, koliko sam znala sam pomogla. Pomogla su im i braća.)*

5. Jeste li naišli na kakve poteškoće u praćenju online nastave? Koje su to bile?

Na ovo pitanje sva tri roditelja su odgovorila da nisu naišla na nikakve poteškoće prilikom praćenja online nastave. No nakon što im je postavljeno potpitanje „jeste li imali problema s internetom, jesu li djeca sve razumijela i sl.“ sva tri roditelja su potvrdila neki od navedenih problema. Dakle, bilo je problema i kod razumijevanja hrvatskog jezika na Školi na trećem, ali je bilo i problema s internetom i komunikacijom s učiteljicama.

R1: nikakve

R2: pa ne, se je bilo dobro (pa ne, sve je bilo u redu)

R3: nismo (nismo)

6. Je li vaše obrazovanje utjecalo na to koliko ste mogli pomoći djetetu oko školskih obaveza?

Jedan od roditelja na ovo pitanje odgovorio je da njegov stupanj obrazovanja nije imao nikakav utjecaj na njegove sposobnosti pomaganja djetetu oko školskih obaveza. Ipak, nadodao je da su kao pomoć uskočila i starija braća. Dva roditelja su odgovorila da zbog svog lošeg stupnja obrazovanja nisu bili u mogućnosti pomoći djetetu oko školskih obaveza tijekom online nastave.

R1: Neje ne, kaj nismo znali su im braća rekla. (Nije, ono što nismo znali su im pomogla braća.)

R2: Pa je, sam im ne znala pomoći. (Pa da, nisam im znala pomoći.)

R3: Malo je. Su se snašli. (Malo da, ali su se snašli.)

7. Biste li nešto promijenili kada bi ponovo došlo do situacije da Vam djeca moraju pratiti nastavu kod kuće?

Sva tri roditelja na ovo pitanje odgovorila su da ne bi ništa mijenjali i da su zadovoljni s načinom organizacije online nastave. Jedan od roditelja je samo nadodao da im je potrebno više MG interneta na tabletu.

R1: Ne, sve bilo super.

R2: Ne bi, ne. (Ne bih.)

R3: More tak ostati ali nek nam daju megabajte! (Može tako ostati ali neka nam daju MG -misli na internet)

- komentar: Iako su roditelji Romi na većinu pitanja odgovorili pozitivno i naizgled se čini da nisu imali problema sa nastavom na daljinu važno je napomenuti da ti podaci nisu vjerodostojni. Naime, kod roditelja je bilo vidljivo da su skrivali istinu zbog srama ili da nisu u potpunosti razumjeli pitanje.

Intervju s učiteljicama

1. Kao odgovor na ovo pitanje sve učiteljice su spomenule praćenje nastave preko TV programa „Škola na trećem“, zatim neku od platformi i naravno društvene mreže poput Vibera i Facebooka. Dvije učiteljice su spomenule i uključenost romskih pomagača koji su bili „prijenosnici“ informacija i materijala između učenika i učitelja. Sve tri učiteljice naglasile su da Školu na trećem Romima nije bilo moguće pratiti jer se nastavni sadržaj nije podudarao s onim koji su oni trenutno radili sa svojim učiteljicama i to im je bilo jako zbunjujuće.

2. Na pitanje jesu li bile zadovoljne s načinom organizacije nastave na daljinu sve tri učiteljice su odgovorile da nisu zadovoljne s načinom organizacije no vjeruju da su svi prosvjetni radnici odradili svoj posao najbolje što su mogli u to vrijeme.

3. Sve tri učiteljice su na ovo pitanje odgovorile da smatraju da romski učenici nisu imali jednake uvjete za praćenje online nastave. Prvenstveno se kao problem navodi digitalna oprema koju romski učenici nemaju uopće ili pak imaju samo mobitel, najčešće samo otac. Uz digitalnu opremu problem je stvarao i nedostatak podatkovnog prometa. One romske obitelji koje su imale potrebnu digitalnu opremu

često je nisu znale na adekvatan način koristiti dok kod učenika većinskog stanovništva to nije bio problem.

4. Na ovo pitanje sve tri učiteljice su kao najveći problem istaknule uključivanje romske djece u online nastavu i dobivanje povratne informacije od istih. Osim što nisu imali dostupnu potrebnu opremu, neki od njih nisu se ni s njome znali služiti pa je kod nekih trebalo najprije usvojiti to područje. Također veliki problem su stvarali i uvjeti u kojima učenici Romi žive. Većina njih živi u višečlanim obiteljima u jednoj i jedinjoj prostoriji u kući. Ono što je stvorilo veliki problem jest situacija u kojoj se od učenika očekivalo da postanu potpuno samostalni preko noći. Sami su morali pročitati tekst, napisati sve u bilježnicu, naučiti zbrajati, oduzimati i slično. Sve ono što bi prije radili u školi, zajedno s učiteljicom, sada su morali sami. Nedostatak zornosti, konkretnosti i uz to još očekivanje od djece da odjedanput budu odgovorni i samostalni kao odrasli. Prema odgovorima učiteljica, tu su važnu ulogu trebali preuzeti roditelji no često je to izostalo. Roditelji su najčešće bili zauzeti svojim problemima ili nisu imali dovoljno autoriteta nad djecom pa su njihovu ulogu preuzela starija braća i sestre.

5. Jedan odgovor na ovo pitanje je negativan, odnosno, učiteljica je navela da roditelji nisu uopće ili su bili vrlo slabo uključeni u školske obaveze svoje djece no kao razlog navodi da se to od njih na neki način nije ni tražilo. Naime, škola je svim učenicima omogućila produženi boravak na kojem su odradili sve obaveze koje su se od njih tražile. Druga dva odgovora su bila pozitivna, odnosno, učiteljice su navele da su roditelji u većini slučajeva bili redovito uključeni u školske obaveze svoje djece. Obje učiteljice su naglasile da je bilo i onih roditelja koji nisu marili za obaveze no oni u manjini.

6. Nadovezujući se na prethodno pitanje sve učiteljice su potvrdile da se odnos roditelja oko školskih obaveza za vrijeme održavanje online nastave nije promijenio. Oni koji su bili uključeni u školske obaveze djeteta za vrijeme redovne nastave ostali su uključeni i za vrijeme online nastave i obrnuto. Kod nekih je nastao problem usklađivanja odlaska na posao s obavezama djeteta oko škole pa su učiteljice bile većinom dostupne 24h dnevno. Najčešće su se s roditeljima čule preko poziva mobitelom. Do djece čiji roditelji nisu htjeli surađivati učiteljice su dolazile rijetko preko romskih pomagača, a najčešće preko starije braće i sestara.

7. Kao najveći problem nastave na daljinu s romskim učenicima, učiteljice su istaknule nesređeni život romskih obitelji, nemogućnost direktne komunikacije i nemogućnost konkretizacije problema. Učenicima je nastavni sadržaj preko nastave na daljinu bio prekompliciran i previše apstraktan. Uz sve to problem je stvarao i niski obrazovni status roditelja i samim time nemogućnost da pruže pomoć djetetu oko školskih obaveza.

8. Nakon povratka u školske klupe učiteljice navode da se kod svih učenika, pa tako i romske nacionalne manjine vidjelo da ih je nastava na daljinu zbunila. Jedna učiteljica navodi da su učenici prvih dana bili u potpunosti asocijalni i da nisu međusobno uopće razgovarali. Učenicima romske nacionalnosti vidjelo se da im je nedostajalo redovne nastave i da kroz nastavu na daljinu nisu ništa naučili. Učiteljice su primijetile da im je za neke zadatke sada trebalo puno više vremena nego je to bilo prije nastave na daljinu. Jedna učiteljica istaknula je da kod njezinih učenika nije bilo velikih problema te da su oni učenici koji i inače rade sasvim normalno radili i dalje, odnosno, nije bilo velike oscilacije.

9. Što se tiče same organizacije nastave na daljinu za učenike Rome, sve učiteljice su se složile da je bilo potrebno drugačije organizirati nastavu za ovu skupinu učenika no isto tako su se složile da je cijela situacija preneglo došla i da nije bilo vremena za drugačiju organizaciju. Ipak, smatraju da je puno toga ovisilo o trudu djelatnika same škole te da je izostala podrška drugih sudionika odgojno-obrazovnog procesa. Odnosno, sve su se složile da je ova problematika ostala zanemarena.

10. Na ovo pitanje učiteljice su različito odgovorile. Jedna učiteljica smatra da je utjecalo jer roditelji slabijeg obrazovnog status ujedno slabije čitaju što je rezultiralo time da često nisu razumjeli upute koje su učiteljice poslale za učenike. S druge strane druga učiteljica smatra da nema obrazovni status roditelja nije imao nikakvog utjecaja na rezultate praćenja online nastave. Ona smatra da sve ovisi o djetetu učeniku. Treća učiteljica je navela da je primijetila da se dogodio pomak i da i manje obrazovani roditelji Romi shvaćaju da je obrazovanje ipak bitno, stoga su uložili puno truda da pomognu svome djetetu oko školskih obaveza. No ipak, složila bih se da je bilo problema i da je niži obrazovni status roditelja utjecao na obrazovanje njihove djece no bilo je i iznimki. Kod nekih se javila situacija da unatoč ne znanju roditelja dijete ipak jako dobro napreduje za vrijeme online nastave.

6. RASPRAVA

Teorijski dio ovoga rada bavi se predstavljanjem i razradom problematike obrazovanja romske populacije. Naglasak se najviše stavlja na diskriminaciju i desegregaciju koja se vrši i gdje najviše stradavaju učenici romske nacionalne manjine. Također dio rada posvećen je integraciji romske djece u obrazovni sustav RH. Cijela problematika stavljena je u kontekst razdoblja kada je cijeli svijet zadesila pandemija virusa COVID19. Tako je u istraživačkom djelu rada prikazana problematika obrazovnog sustava romske nacionalne manjine koja je pandemijom virusa COVID19 još više došla do izražaja. Istraživanje je provedeno na prethodno postavljenim hipotezama:

H1. Učenici Romi nisu imali jednake uvjete za praćenje nastave na daljinu kao i učenici većinskog stanovništva

H2. Roditelji učenika romske populacije su više sudjelovali u školskim obavezama svoje djece za vrijeme online nastave nego za vrijeme izvođenja redovne nastave

H3. Učenici Romi nižih razreda OŠ zbog uvjeta u kojima žive nisu bili u mogućnosti pratiti nastavu na daljinu

H4. Roditelji učenika Roma zbog svoga nižeg obrazovnog statusa nisu bili u mogućnosti pomoći svojoj djeci u školskim obavezama za vrijeme online nastave

Provedenim intervjuom hipoteza 1(H1) *Učenici Romi nisu imali jednake uvjete za praćenje nastave na daljinu kao i učenici većinskog stanovništva* se potvrdila odgovorima učiteljica, ali i roditelja. Naime, dvije od tri učiteljice rade u mješovitom razredu te su potvrdile da učenici Romi nisu imali jednake uvjete za praćenje online nastave. Prvenstveno je problem predstavljala digitalna oprema i internet veza koju romski učenici najčešće nemaju. Zbog nedostatka digitalne opreme često se do samih roditelja i učenika nije moglo doći, a velik dio njih se nije ni znao koristiti tehnologijom dok kod učenika većinskog stanovništva takvih problema nije bilo. Učenici većinskog stanovništva u pravilu žive u boljim materijalnim uvjetima te samim time bolje raspolažu digitalnom tehnologijom. Također, nastava na daljinu bila je organizirana na hrvatskome jeziku te nekim jezicima nacionalnih manjina. Romska nacionalna manjina prema Ustavu RH prati nastavu u redovnom programu i

to na hrvatskome jeziku pa je tako bilo i za vrijeme pandemije. Unatoč tome, jako mali broj učenika Roma je mogao kvalitetno pratiti nastavu na hrvatskome jeziku na *Školi na trećem*. Naime, učenici romske nacionalnosti imaju slabo znanje hrvatskog jezika koji većinom koriste samo u školi dok kod kuće razgovaraju na romskom. Odgovorima na pitanje *Jeste li zadovoljni kako je prošle školske godine, za vrijeme izbijanja pandemije COVIDA-19, bila organizirana nastava u školi koju polazi Vaše dijete?* i *Mislite li da su učenici romske nacionalne manjine imali jednake mogućnosti za praćenje online nastave kao i učenici većinskog stanovništva u RH?* H1 se može potvrditi.

Hipoteza (H2) *Roditelji učenika romske populacije su više sudjelovali u školskim obavezama svoje djece za vrijeme online nastave nego za vrijeme izvođenja redovne nastave* se odbacuje. Na temelju odgovora ispitanika (učitelja i roditelja) utvrđeno je da uvođenjem online nastave u obrazovni sustav nije bilo utjecaja na sudjelovanje roditelja u školskim obavezama učenika. Prema analizi odgovora, roditelji prije izbijanja pandemije nisu sudjelovali u školskim obavezama svoje djece jer nije bilo potrebe. Odnosno, za učenike je bio organizirani produženi boravak na kojem su učenici odradili sve obaveze. Na pitanje *Koliko ste Vi kao roditelj bili uključeni u školske obaveze učenika nakon izbijanja pandemije, odnosno, za vrijeme održavanje online nastave?* dvoje roditelja je reklo da su sudjelovali samo djelomično, dok jedan roditelj nije sudjelovao uopće u školskim obavezama. Na temelju intervjua koji je proveden s učiteljicama, učiteljice su potvrdile odgovore roditelja. Prije provođenja online nastave roditelji su bili uključeni u obaveze ukoliko se to od njih tražilo no uvijek je bilo i onih koji nisu bili zainteresirani za sudjelovanje. Za vrijeme online nastave, neki roditelji su sudjelovali no nisu imali dovoljno znanja da pomognu dok je bilo roditelja koji nisu uopće sudjelovali u školskim obavezama svoje djece. Oni koji su bili uključeni u školske obaveze djeteta za vrijeme redovne nastave ostali su uključeni i za vrijeme online nastave i obrnuto. Možemo zaključiti da pandemija korona virusa nije imala utjecaj na razinu sudjelovanja roditelja u školskim obavezama svoje djece te se zbog toga ova hipoteza odbacuje.

Hipoteza 3 (H3) glasi *Učenici Romi nižih razreda OŠ zbog uvjeta u kojima žive nisu bili u mogućnosti pratiti nastavu na daljinu*. Ova hipoteza se potvrđuje na temelju analiziranih odgovora intervjuiranih sudionika. Svi odgovori na pitanje *Što je, po*

Vama, predstavljalo najveći problem u nastavi na daljinu kod učenika romske nacionalne manjine? su se međusobno podudarali, odnosno, učiteljice su se složile da je najveći problem bio nesređeni život romskih obitelji te loši materijalni uvjeti. Velik broj članova te kuće s jednom prostorijom učenicima nisu omogućavale koncentraciju koja im je bila potrebna za usvajanje nastavnog sadržaja. Osim toga, mnogi od njih nisu imali potrebnu digitalnu opremu te podatkovni promet pa su učiteljice do njih dolazile preko romskih pomagača. Često je zbog navedenih problema izostajala komunikacija roditelja i učitelja te roditelji nisu slali zadane zadatke na vrijeme. Hipotezu potvrđuju i odgovori na pitanje *Kakva je bila situacija što se tiče školskih obaveza kada su se učenici romske nacionalne manjine vratili u svoje školske klupe krajem 6. mjeseca?*. Nakon povratka u razrede kod učenika romske nacionalne manjine bilo je vidljivo da napretka nije bilo te da su učenici trebali puno više vremena za rješavanje zadataka nego prije online nastave. Jedan odgovor na ovo pitanje je bio ipak pozitivan, odnosno, učiteljica je navela da nije bilo velike oscilacije u rješavanju zadataka s obzirom na prije korone.

(H4) Hipoteza 4 - *Roditelji učenika Roma zbog svoga nižeg obrazovnog statusa nisu bili u mogućnosti pomoći svojoj djeci u školskim obavezama za vrijeme online nastave* – se potvrđuje. Roditelji sudionici ovog istraživanja svojim odgovorima na pitanje *Je li vaše obrazovanje utjecalo na to koliko ste mogli pomoći djetetu oko školskih obaveza?* potvrdili su da zbog svog nižeg obrazovnog statusa koji često karakterizira nepismenost ili polupismenost, nisu mogli svojoj djeci pomoći oko školskih obaveza za vrijeme online nastave. Unatoč tome roditelji su naglasili da su pokušali pomoći koliko su znali dok je jedan roditelj rekao da je tu ulogu prepustio starijoj braći i sestrama. U romskoj zajednici često se događa da ulogu roditelja preuzimaju starija braća i sestre pa je isto vrijedilo i za vrijeme nastave na daljinu. Isto potvrđuju i intervjuirane učiteljice koje su kao dio problema nastave na daljinu istaknule neznanje roditelja. Na pitanje *Većina roditelja Roma je slabijeg obrazovnog statusa, mislite li da je to utjecalo na rezultate praćenja online nastave učenika romske nac. manjine? Kako?* ispitanice su se složile kako u pravilu, obrazovni status roditelja nije imao veliki utjecaj na praćenje online nastave. Unatoč tome, činjenica jest da je većina romskih roditelja polupismena ili nepismena te samim time djeci nisu mogli pomoći oko domaće zadaće i ostalih školskih obaveza. Jedna učiteljica istaknula je da je unatoč velikom pojednostavljenju uputa roditeljima

i dalje bilo nejasno što i kako treba napraviti. Tako upute nisu znali prenijeti ni svojoj djeci pa su zadaci često bili napravljeni potpuno pogrešno ili nisu uopće bili napravljeni. Istu situaciju potvrdila je i druga ispitanica koja je navela da joj se često događalo da je zadatak bio jedno, a učenici su riješili ono što su jedino znali iako je to bilo pogrešno. S druge strane, sljedeća ispitanica navela je primjer gdje je učenica romske nacionalne manjine odlično usvojila nastavni sadržaj praćen za vrijeme online nastave s činjenicom da su joj oba roditelja nepismena. Tako se ona ne bi složila ovom tvrdnjom te smatra da sve ovisi o zainteresiranosti samog učenika. Ipak, u pitanju je jedna takva učenica koja je iznimka. Na kraju, možemo zaključiti da unatoč želji roditelja da pomognu svojoj djeci oko školskih obaveza, njihov niski obrazovni status ipak jest utjecao na praćenje online nastave na daljinu i usvajanje novog nastavnog sadržaja. Ipak, u svemu tome ima i pozitivne strane jer sve ispitanice ukazale su na to da se vidi da dolazi do promjene u obrazovnoj politici Roma, odnosno, da sami postaju svjesniji važnosti obrazovanja.

Od 4 postavljene hipoteze, njih 3 su potvrđene i jedna je odbačena. Istraživanjem je potvrđena teška i nezahvalna pozicija učenika Roma za vrijeme održavanja online nastave. Iako u različitim uvjetima, neke od utvrđenih činjenica ovog istraživanja mogu se poistovjetiti s već provedenim, sličnim istraživanjima. Tako je već ranije utvrđena problematika razumijevanja i korištenja hrvatskoga jezika kod učenika romske populacije. Istraživanjem "*Komunikacija i funkcionalna pismenost Roma u svakodnevnom životu*" je utvrđeno da se učenici Romi upotrebom hrvatskog jezika susreću tek u predškoli ili osnovnoj školi što im otežava praćenje nastave na hrvatskom jeziku istim tempom kao kod učenika većinskog stanovništva. Također, rezultati istog istraživanja potvrđuju našu odbačenu hipotezu 2 koja kaže da *Roditelji učenika romske populacije su više sudjelovali u školskim obavezama svoje djece za vrijeme online nastave nego za vrijeme izvođenja redovne nastave*. Ranijim istraživanjem utvrđeno je da 42% roditelja ne pomaže oko domaće zadaće već da to rade starija braća i sestre. Njih 6% izjavilo je da redovito sudjeluju u školskim obavezama svoje djece. Ako usporedimo rezultate, vidljivo je da se situacija nije promijenila te da za vrijeme online nastave roditelji i dalje nisu sudjelovali u školskim obavezama svoje djece. Ovu ulogu i dalje preuzimaju starija braća i sestre. Istraživanje "*Komunikacija romske djece u školi*" koje je provedeno 2011.godine utvrđuje činjenicu da je većina roditelja Roma niskog obrazovnog statusa, no

intervjuirani učitelji ističu kako se napredak u obrazovanju Roma ipak vidi. Odnosno vidi se napredak u obrazovnoj politici romske populacije koja postaje svjesnija važnosti obrazovanja. Isto je potvrđeno i našom postavljenom četvrtom hipotezom (H4) - *Roditelji učenika Roma zbog svoga nižeg obrazovnog statusa nisu bili u mogućnosti pomoći svojoj djeci u školskim obavezama za vrijeme online nastave.* Ipak, učiteljice su istaknule vidljivu želju romskih roditelja da pomognu djeci u školskim obavezama.

7. ZAKLJUČAK

Problematika obrazovanja Roma u Hrvatskoj, prema nekim istraživanjima, pada svakim danom i romska nacionalna manjina postaje svjesnija važnosti svoga obrazovanja. Provedeni su i još se uvijek provode projekti kojima se Rome nastoji uključiti u redoviti sustav obrazovanja. Činjenici da je Rome teško uključiti u obrazovni sustav i osvjestiti ih o važnosti obrazovanja za njihov život nije pridonijela cijela situacija koju je donijela sa sobom pandemija virusa COVID19. Dolaskom virusa i opasnostima koje sa sobom nosi, Ministarstvo se odlučuje na nastavu na daljinu. Važno je napomenuti da je ovaj oblik nastave novitet svima, od učitelja, roditelja pa do učenika i svi oni su se preko noći morali snaći u „novom normalnom“. Donesen je cijeli plan kako i na koji način provesti ovaj oblik nastave sa detaljnim smjernicama koje su napravljene za različite skupine učenika. Činjenica je da većina učitelja i nastavnika taj dokument u tom trenutku nije ni vidjelo jer su se morali preko noći snaći i osmisliti kako i na koji način doći do svojih učenika i prenijeti im nastavni sadržaj. Na probleme najviše nailaze učitelji i nastavnici učenika romske nacionalne manjine koji zbog loših socijalnih i materijalnih uvjeta nemaju pristup internetu i digitalnim uređajima. Prema dobivenim rezultatima istraživanja jasno je da cijeli koncept *Akcijskog plana* za ovu skupinu učenika nije djelovao i nije bio dobro osmišljen. Kao i uvijek, romsku nacionalnu manjinu stavlja se u grupu učenika većinskog stanovništva i ne obazire se na činjenice koje već godinama, desetljećima stvaraju problem u njihovom obrazovanju. To su naravno slabo razumijevanje hrvatskog jezika i loši materijalni uvjeti u kojima žive. Tako romski učenici nisu bili u mogućnosti pratiti nastavu na TV-u – Škola na trećem, a još su teže dolazili u kontakt sa svojim učiteljicama. Online nastava je prošla, nastavni sadržaj koji se trebao usvojiti je dio prošlosti, a učenici su i dalje tu željni znanja. Kako je ovih godina zabilježen pozitivan pomak u obrazovanju Roma, tako smatram da je online nastava na neki način unazadila cijeli trud koji se godinama ulagao u obrazovanje ove nacionalne manjine. Naravno, treba naglasiti trud koji su mnogi učitelji i nastavnici iskazali prilikom ove nastave na daljinu no godine će pokazati imamo li djecu učenike koje možemo nazvati „izgubljenom generacijom“, posebice učenike romske nacionalne manjine.

8. LITERATURA

1. Bakić-Tomić, Lj., i sur. (2014). Prošlost i tradicijsko blago Roma. U *Jednake mogućnosti - bolja integracija romske djece u obrazovni sustav RH*. Zagreb: UZOR "KALI SARA."
2. Brajković, S., Čurila, I., Radosavljević, P., i Korbar, A. (2017). *Buna zua! Kum ješč?*. Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po korak.
3. Cohen, L., Manion, L., i Morrison, K. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju* (peto izdanje). Zagreb: Naklada SLAP.
4. Dragun, M. (2000). Podrijetlo, mitologija i vjerovanja Roma. Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, 9(2-3 (46-47)), 317-333.
5. Horvat, A. (2009). Segregacijom do integracije? Mogućnosti integriranog obrazovanja Roma. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 46(2), 443-472.
6. Marić, S., Popović, Ž., i Bogut, I. (2015). *Obrazovanje za interkulturalizam*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
7. Međimurski savez sportske rekreacije "Sport za sve." (2008). *Iz života Roma: Kreativnost Roma, doprinos kulturi i turizmu* (p. 144). Čakovec: Međimurski savez sportske rekreacije "Sport za sve."
8. Miljak, K. (2018). *ROMSKA ODGOJNA ZAJEDNICA NA VIRU – MEĐU SUDIONICIMA BILA I DJECA IZ VARAŽDINSKE BISKUPIJE*. Varaždinska Biskupija. preuzeto: 23.01.2021.
9. Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine, (2012). https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/arhiva/Nacionalna_strategija_za_ukljucivanje_Roma_2013-2020.pdf preuzeto: 20.10.2020.
10. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. (2020a). *Obrazovanje nacionalnih manjina*. Središnji Državni Portal. <https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/obrazovanje-nacionalnih-manjina/571> preuzeto: 20.10.2020.
11. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. (2020b). *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN, br. 87/08)*. preuzeto: 15.12.2020.
12. Novak-Milić, J., Olujić, I., i Radosavljević, P. Utjecaj bajaškoga na usvajanje hrvatskoga. Drugi jezik hrvatski: poučavanje hrvatskoga kao nematerinskoga jezika u predškoli i školi s posebnim osvrtom na poučavanje govornika bajaškoga romskoga: priručnik s radnim listovima, 132-139..

13. *Romska kultura*. (2013). <https://zagi1987.wordpress.com/2013/01/14/romska-zastava/> preuzeto: 10.12.2020.
14. Sekulić Erić, I. (2019). *Priručnik za polaganje stručnog ispita pripravnika u osnovnim i srednjim školama*. Zagreb Zadružna štampa d.d.
15. Sekulić Erić, I. (2020). *Priručnik za polaganje stručnog ispita pripravnika u osnovnim i srednjim školama*. Zagreb: Zadružna štampa d.d.
16. Škola za život. (2020). *Nastava na daljinu*. <https://skolazazivot.hr/akcijski-plan-za-provedbu-nastave-na-daljinu-prijedlog/>
17. Šlezak, H. (2009). Romi u Međimurju. *Meridijani*, 133, 80–85.
18. Tkalac Verčić, A., Ćorić Sinčić, D., i Pološki Vokić, N. (2010). *Priručnik za metodologiju istraživačkog rada - Kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje*. Zagreb: M.E.P. d.o.o.
19. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. (2021). *Obilježja Roma u RH*. <https://pravamanjina.gov.hr/nacionalne-manjine/ostvarivanje-prava-romske-nacionalne-manjine/nacionalni-program-za-rome/obiljezja-roma-u-rh/385>
20. Vojak, D. (2013). Iz povijesti Roma u 18. stoljeću: Nikola Škrlec Lomnički o Romima u spisima Status actualis, Projectum i Descriptio. Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 31, 197-215.

9. PRILOZI

9.1. Transkript intervju s učiteljicama

1. Kako je prošle školske godine za vrijeme izbijanja pandemije COVIDA-19 bila organizirana nastava u vašoj školi?

O1: U našoj, područnoj školi, za učenike razredne nastave organizirana je nastava na daljinu na više načina. Učenici i njihovi roditelji bili su upućeni da prate „ŠKOLU NA TREĆEM“, a osim toga, učitelji su putem Facebooka slali zadatke koje su učenici rješavali i povratno ih fotografirali i vraćali učiteljima. Kada još na snazi nisu bile restrikcije vezane uz kretanje, učenicima su u romskom naselju bile podijeljene bilježnice, pisaći pribor i isprintani zadaci za rješavanje. Materijale su učenicima dijelili romski pomagači. Za učenike predmetne nastave, nastava je bila organizirana putem Yammera na koji su im učitelji postavljali zadatke te su također upućeni na praćenje programa na Sportskoj televiziji.

O2: Prvih dana dok smo još dolazili u školu, onda smo fotokopirali razne materijale. To su bili radni listići, nekakve zadatke koje su oni dobivali preko romskih pomagača. Mi smo dakle dali materijale romskom pomagaču koji je onda nosio iste od kuće do kuće po naselju. Nakon toga krenula je zabrana i nismo više mogli dolaziti u školu. Bila je online nastava, e tad smo se snalazili na razne načine. Netko preko Viber grupe, ja konkretno preko Facebooka. Napravila sam si na Facebooku učionicu i pozvala roditelje da se pridruže grupi. Više manje svi su oni imali Facebook. Tu sam im stavljala zadatke koje su taj dan učenici imali za rješavati. U istu grupu sam uključila i predmetne učitelje (vjeronauk, engleski...) kako bi činili isto.

O3: Sve je bilo normalno i sve smo lijepo počeli dok prvo nije bio štrajk i onda još i taj virus. Tada smo prešli na nastavu na daljinu. E tad smo razmišljali kako i na koje načine. Kako uspostaviti kontakt s roditeljima općenito, a pogotovo s Romima. Ideja je bila da prate Školu na trećem, na HRT3 ali nisu oni to mogli. Lekcije nam se jednostavno nisu podudarale. Škola za život je išla puno bržim tempom, a mi smo to puno sporije radili jer sam htjela da se svima sve to lijepo slegne, pogotovo Romima. Išli smo

normalnijim tempom, a Škola za život je „pala u vodu“. Osnovali smo dvije grupe, Viber i Messenger. S time da roditelji troje učenika nisu uopće imali messangera nego sam tražila na Facebooku braću i sestre pa sam se im javljala.

2. Jeste li zadovoljni s načinom organizacije nastave na daljinu?

O1: Nisam bila nikako zadovoljna budući da je velik dio učenika razredne nastave na taj način ostao isključen jer su ovisili o dostupnosti tehnologije (mobitela, tableta, TV-a i sl.). Puno njih ovisilo je o starijoj braći ili roditeljima. Učenicima predmetne nastave osigurani su i podijeljeni tableti, no dobiveni podatkovni promet bio je vrlo mali (oko 2 GB) te su ponekad to potrošili već prvi dan pa ostatak mjeseca nisu imali mogućnost pristupa kanalima za komunikaciju. Budući da su i učenici Područne škole ovisili o tome, često ni oni nisu bili u mogućnosti provjeravati zadatke i slati povratnu informaciju. Osim toga, nije lako na taj način učenicima prenijeti znanje, pogotovo učenicima romske nacionalne manjine koji zbog teškoća u poznavanju hrvatskog jezika, slabe obrazovne podrške kod kuće i ostalih razloga teže usvajaju nova znanja. Ipak, iako nisam bila zadovoljna, smatram da smo radili najbolje kako smo u danim okolnostima bili u mogućnosti.

O2: S jedne strane nisam zadovoljna ali sam svjesna da nas je sve to naglo zadesilo pa mislim da smo se još i dobro snašli.

O3: A tak, nisam baš zadovoljna sa svime ali mislim da smo se svi snalazili kako smo mogli i znali i s time sam zadovoljna.

3. Mislite li da su učenici romske nacionalne manjine imali jednake mogućnosti za praćenje online nastave kao i učenici većinskog stanovništva u RH?

O1: Mislim da nisu. Mali broj učenika imao je kod kuće bar donekle odgovarajuću tehnologiju. Najčešće je to bio mobitel. Iako su učenicima predmetne nastave bili omogućeni tableti, budući da su romske obitelji višečlane, često je jedan tablet koristilo više učenika (četvero, petero) te im

je bio onemogućen kvalitetan rad. Osim toga, radi se o populaciji učenika koji kod kuće imaju vrlo loše uvjete za učenje i rad budući da najčešće cijela obitelj živi u jednoj sobi! A neka kućanstva broje i 10ak ukućana. Stoga djeca nemaju ni prostor za sjedenje, učenje, pisanja zadaća, a još manje potreban mirni i tihi kutak. Tu je i ranije spomenut mali podatkovni promet na mobitelima i tabletima, a u naselju, ni kućanstvima ne postoji Wifi mreža na koju bi se mogli spojiti. Uz to, roditelji učenika su slabijeg obrazovanja te nisu mogli pružiti potrebnu pomoć i podršku.

O2: U prvom redu ne jer oni nemaju digitalnu opremu. Internet se s vremenom malo pojačao, signal i brzina. Nemaju računala, nemaju laptose. Uglavnom su bili na mobitelima. S obzirom da sam ja imala mješoviti razred, 11 Roma od 19 učenika vidjela se razlika. Hrvati su se prilagodili odmah kad svi imaju laptose, mobitele i tablete. A kod Roma, ah, strašno teško. Prva dva tjedna su bila užasna.

O3: Ne i ne. Recimo, hrvatska djeca-roditelji sve ok, sve super i u redu. Ali romskim roditeljima je bilo to puno teže. Svakako su se snalazili. Troje roditelja je kupovalo kartice za internet pa smo onda nekako stupili u kontakt preko mobitela. Jedan roditelj je bio iznimka, oni su obitelj poglavice pa s njima nije bilo nikakvih problema. Uglavnom, nije isto bilo jer nisu imali oni digitalnu opremu kao i Hrvati.

4. S kojim problemima ste se najviše susretali za vrijeme online nastave, a koji uključuju učenike romske nacionalne manjine?

O1: Najveći problem je bilo samo uključivanje učenika u nastavu na daljinu te dobivanje povratne informacije, a što je rezultat već spomenutih problema. Dakle, nedostupnost i nepoznavanje tehnologije, velik broj članova obitelji i slično.. Budući da se radilo o dugom vremenskom periodu bez nastave, to su više od 2 mjeseca, učenike je bilo nemoguće ocijeniti i provjeriti njihovo znanje. Isto tako, zbog malog podatkovnog prometa video lekcije i slični oblici nastave bili su neizvedivi, a učenicima je bilo vrlo teško usvajati nova znanja.

O2: *Oni nisu svi vidjeli taj dokument koji sam ja njima postavila. Oni su koristili Facebook za gledanje videa na YouTubeu. Nitko nije imao program za otvaranje dokumenta. Najprije sam im to svima morala slati da si instaliraju na svojim računalima. Tek onda smo mogli nešto raditi. Prva dva tjedna je bila živa katastrofa. Em nemaju interneta, em nemaju novce na mobitelu. Bilo je strašno jako teško tih prva dva tjedna. I meni i njima. U prvom redu bilo je jako teško jer sve ono što smo mi trebali u školi napraviti- obradu, sad su to oni morali sve sami. Znači, sami pročitati, sami pogledati prezentaciju, pokušati shvatiti zadatke iz matematike ili bilo čega drugog. Nakon toga još i rješavati radnu bilježnicu, ono što bi im da su normalno na nastavi, bilo inače za zadaću. Snimala sam im puno puta lekcije gdje im objašnjavam sve. E, nakon što su to sve pregledali trebali su pomoć roditelja.*

O3: *Ono što sam već i rekla. Problemi su bili na sve strane. Nisu imali internet, nikako da dođeš do njih. Pa onda jedva dođeš nekako do njih. Ja sam se njima snimala. Snimala sam lekcije i na taj način sam ih poučavala koliko sam mogla. Ali, oni nisu to mogli vidjeti dok tata nije došao doma pa dao mobitel. Neki roditelji su bili svjesni važnosti obrazovanja i stvarno su htjeli pomoći djeci pa su mi čak znali unaprijed najaviti da bude im se kartica za internet ispraznila. U tom trenutku sam ja rekla: „nema problema, budem Vas ja nazvala pa budem Vam tak pomogla“. Na taj način smo komunicirali. Isto je bila situacija gdje mi je tata Rom znao reći: „učiteljice moj sin ne želi učiti, vozi se biciklom“. Tad smo se dogovorili za idući dan dok je bio sin blizu pa sam ja s njim razgovarala. Tu se zapravo vidi koliko je djeci bilo teško prilagoditi se tome da kad su doma moraju i učiti, i naravno, vidi se koliko je suradnja s roditeljima bila važna. Odnosno koliko je važno bilo da roditelji žele surađivati. Na žalost bilo je i onih roditelja koji nisu htjeli surađivati i tu je bilo velikih problema. Neki se nisu ni potrudili da im djeca barem videe pogledaju koje sam slala. Nisu imali internet i to je bio njihov izgovor. Tata je samo naglašavao da on nema vremena, da on mora raditi i hraniti obitelj. Na kraju sam sa sinom imala komunikaciju i sin koji je bio 6. razred je preuzeo brigu o svojoj sestri. Njemu je to jako teško palo jer je imao i svoje obaveze i na kraju „nikud*

nikam“. Bilo je situacija gdje sam samo komunicirala preko sestre. Sestra je preuzela cijelu brigu o svojoj sestri-mojoj učenici. Zatim, bilo je roditelja koji su šaptali skroz djeci, pa su roditelji ili braća pisali djeci zadaće. Problem je bio i da nisu na vrijeme obavljali zadaće, a rokove su imali po dva tri dana.

5. Koliko su bili roditelji Romi uključeni u školske obaveze svojih učenika prije nastave na daljinu?

O1: Vrlo slabo. Roditelji koji su bili uključeni u školske obaveze svojih učenika u našoj su školi nažalost iznimka.

O2: Recimo, kod većine je otprilike isto. Neki su čak i više bili sada –za vrijeme online nastave- angažirani. Par obitelji je baš da se vidi da su „klinci“ bili bolji prije. Radili su zadaće redovito, obavljali svoje obaveze vezane za školu, a sad su bili baš prepušteni sami sebi i jako su pali s ocjenama. Velim, takvih je samo dvoje/troje, ostali roditelji su sada puno više sudjelovali.

O3: Pa bili su. Moji roditelji su većina njih bili jako uključeni. Ali više na način da im je bilo bitno hoće li dijete proći s 5, pa su dolazili moljakati za ocjene, a doma nisu htjeli uložiti truda u svoje dijete. To tak` ne ide. Bilo je i onih koji su svaki dan došli pitati kakvo je njihovo dijete u školi, pa su se znali požaliti kakav je bio kod kuće pa da ga ja kao učiteljica malo pošpotam (ukorim). Bili su stvarno jako iskreni. Oni kojima je to sve bitno. Velim oni koji su imali brigu, ali ima i onih kojima je stvarno svejedno.

6. Koliko su bili roditelji Romi uključeni u školske obaveze svojih učenika tokom nastave na daljinu?

O1: Roditelji se uglavnom nisu uključivali u školske obaveze učenika. Komunikacija putem društvene mreže Facebook uglavnom se odvijala sa starijom braćom te su oni bili glavni posrednici informacija, a dosta rjeđe su to bili roditelji. Kod nekih učenika je primijećeno da su roditelji ili starija braća u potpunosti pisali „zadaću“, odnosno odrađivali potrebne zadatke umjesto učenika.

O2: Konkretno Romi, bilo je slučajeva gdje je bilo ono, okej. Većina je roditelja ujutro pogledala dokumente. Ja sam to mogla vidjeti jer se sve vidi tko je pogledao, a tko ne na grupi. Oni su pomagali djeci, kol'ko su mogli i kol'ko su znali sami. I ako su uopće bili doma i imali vremena. Bilo je problema da je mobitel bio tatin, mama nema mobitel. Tata je otišao na posao s mobitelom, zadaću su ujutro vidjeli jer sam im ja svaki dan u 7h sve stavila gore. Znači, mogli su si skinuti, pogledati i rješavati kroz cijeli dan. Bilo je dozvoljeno da bilo kad tokom dana i u bilo koje vrijeme predaju zadaću. Slali su meni, fotografirali su rješenja. Ja sam to pregledala i slala natrag kao povratnu informaciju. Komunicirali smo i pozivima. Većinom su moji pozivi išli prema njima dok sam vidjela da je jako već kritično. Zapravo sam ja telefonski njima objašnjavala korak po korak i zajedno sam rješavala s onim učenikom kojem je trenutno trebala pomoć. Roditelji na žalost nisu znali.

O3: Pa kao što sam već rekla prije, oni koji su općenito uključeni u obrazovanje svoje djece su bili i sada. Kojima je to bilo važno ti su našli način, a na žalost oni kojima je sve to nebitno ti su se i dalje tak ponašali pa sam ja tražila načina kako doći do djece. Tu su onda na žalost ispaštala starija braća i sestre. Na žalost bilo je i onih roditelja koji nisu htjeli surađivati i tu je bilo velikih problema. Neki se nisu ni potrudili da im djeca barem videe pogledaju koje sam slala. Nisu imali internet i to je bio njihov izgovor. Tata je samo naglašavao da on nema vremena, da on mora raditi i hraniti obitelj. Na kraju sam sa sinom imala komunikaciju i sin koji je bio 6. razred je preuzeo brigu o svojoj sestri. Njemu je to jako teško palo jer je imao i svoje obaveze i na kraju "nikud nikam". Bilo je situacija gdje sam samo komunicirala preko sestre. Sestra je preuzela cijelu brigu o svojoj sestri-mojoj učenici.

7. Što je, po Vama, predstavljalo najveći problem u nastavi na daljinu kod učenika romske nacionalne manjine?

O1: Slaba mogućnost direktne komunikacije s učenicima i nezainteresiranost. I tu su još nemogućnost, neznanje roditelja da budu posrednici u prijenosu informacija, zadataka i slično.

O2: Uh, puno toga što sam već i navela. Ali evo izdvojim najčešće situacije. Kad sam im telefonski objašnjavala bilo je sve super do trenutka kad je nastala galama. A to je bilo često. Njima je tako stalno. Ja objašnjavam matematiku, jedno dijete se vani plače, mama se dere na treće dijete. Ili kad mi je mama rekla: "učiteljice ja to ne znam objasniti, pomognite nam". Sad im ti pomogni više nego već jesi. Većina ih je bila zainteresirana za rad, ali problem je bio neznanje i učenika i roditelja. Svako malo su zvali za pomoć. Bilo je i onih koji nisu uopće slali povratne informacije jer su jednostavno jako teško živjeli. To su bile dvije/tri obitelji. Nisu imali ni mobitel ni tablet, a ni internet. Nije se nikako moglo doći do njih osim preko romskog pomagača koji je odlazil` kod njih doma i nosio materijale. U globalu, najveći problem je bio to što njima nije bilo žive riječi. Njima je falilo to da im ti objasniš nešto na licu mjesta, konkretnost i zornost. Da imaš neki predmet i da im pokazuješ i objašnjavaš. Previše je njima to sad sve bilo apstraktno.

O3: Taj nesređeni život romskih obitelji je veliki problem, bio prije korone i to bude valjda tak zauvijek. I uz to nedostatak digitalne opreme. To bih izdvojila kao najveće probleme. A konkretno što se tiče baš gradiva, najveća problematika je bilo čitanje. Čitanje se vježba, a oni to nisu radili. Zatim falilo im je konkretnosti. Da ja uzmem kutiju, olovku, papir, bilo koju stvar i da pomoći toga ja njima pojasnim matematiku, prirodu ili bilo što drugo. Zornosti nije bilo, iako sam ja njima sve to snimala kao da smo u školi. Puno njih nije to ni pogledalo.

8. Kakva je bila situacija što se tiče školskih obaveza kada su se učenici romske nacionalne manjine vratili u svoje školske klupe krajem 6. mjeseca?

O1: Kada su se učenici vratili u svoje školske klupe bilo je jasno da su ostali zakinuti za velik dio znanja. Naime, učenici romske nacionalne manjine zbog slabijeg poznavanja hrvatskog jezika i inače teže prate nastavu te je potreban zaista veliki trud učitelja kako bi usvojili potrebna znanja i napredovali, a to je tijekom nastave na daljinu bilo nemoguće osigurati našim učenicima. Iako je velik broj učenika naveo da su pratili

„Školu na Trećem“ svi su se složili da im je ta nastava išla prebrzo te da nisu uspijevali pratiti ni zapisivati potrebne zadatke.

O2: *Ovako, kada su se vratili u školi u prvom trenutku su svi do jednoga bili potpuno asocijalni. Komunikacije nije bilo. Odviknuli su se od brbljanja na satu. Bili su kao roboti. Ja sam ih čak nagovarala neka brbljaju pod satom samo da se malo pokrenu i ožive. Trebalo im je dva tri dana da počnu razgovarati. Kad su se vratili u klupe imali su šanse poboljšati ocjene. Znači ako netko nije napravio neki projekt, zadaću za vrijeme online nastave imao je priliku to napraviti kad su se vratili. Imali su rok od 5-10 dana. Zapravo smo im nudili da ponovo naprave neke stvari i tu se vidjelo koliko su oni usvojili gradivo. Većinom su istraživački radili. Nije bila velika oscilacija s obzirom na prije korone, oni koji su radili prije radili su i sad.*

O3: *Prvenstveno, svi su bili jako sretni. Od roditelja koji nisu više imali živaca pa do djece i nas učitelja. Bili su zbunjeni malo, vidjelo se da im je velika promjena sve to bila. Dok smo se vratili sam baš vidjela da neki nisu radili kod kuće ama baš ništa. Nula bodova. Puno duže im je trebalo za nekakve zadatke nego inače. Tu se baš vidio taj nedostatak nastave uživo.*

9. Smatrate li Vi kao učiteljica da se nastava za vrijeme COVIDA-19 trebala drugačije organizirati uzimajući u obzir učenike slabijeg imovinskog statusa u koje spadaju i učenici romske nacionalne manjine? Kako?

O1: *Smatram da se trebala drugačije organizirati, ali da je u velikoj mjeri izostala podrška i ostalih sustava i dionika te da je ova problematika ostala zanemarena i ovisila je isključivo o trudu djelatnika svake pojedine škole.*

O2: *Pa dobro, u onom trenutku kad je sve bilo zatvoreno stvarno nije bilo nikakvih drugih opcija. Mi u razrednoj nastavi nismo ništa konkretno poduzimali, neke posebne mjere, dok su u predmetnoj nastavi organizirali da učenici ipak dolaze i učitelji su s njima radili i pomagali im. To je vrijedilo za sve one koji su imali bilo kakve poteškoće- prilagođeni,*

individualizirani itd. Jer se znalo da toj djeci doma nema tko pomoći. Tablete su sve uništili i nije se moglo do njih drugačije.

***O3:** Trebala bi se možda nekako drugačije organizirati. Teško je to sad tak komentirati jer Romi su specifični. Ali da, trebalo bi osmisliti način kako raditi s njima općenito i da onda svi radimo jednako. A ne da jedna škola radi ovako, a druga onako. Ja sam zadovoljna inače kako smo se mi snašli jer je to došlo jako naglo.*

10. Većina roditelja Roma je slabijeg obrazovnog statusa, mislite li da je to utjecalo na rezultate praćenja online nastave učenika romske nacionalne manjine? Kako?

***O1:** Mislim da je u određenoj mjeri i to utjecalo na praćenje nastave. Naime, roditelji su slabijeg obrazovnog statusa, a vezano uz to slabije se služe i tehnologijom pa nisu bili u mogućnosti djeci prenositi potrebne upute i zadatke. Osim toga, često je bio problem i to što ni sami roditelji nisu razumjeli upute iako su one bile zaista pojednostavljene od strane učitelja.*

***O2:** Pa kod manjeg dijela možda da, ali sve zavisi od interesa djeteta. Ima jedna djevojčica kojoj su roditelji oba nepismeni ali ona je sve redovito radila, pratila, rješavala i hrvatski je savladala za čvrstu četvorku. Za razliku od djeteta čiji su roditelji oba pismeni i obrazovani ali dijete je u potpunosti nezainteresirano. Dakle, nema previše utjecaja po meni. Djelomično da. Nije pravilo da ako je roditelj nepismen da ne želi svojem djetetu bolje.*

***O3:** Pa mogu reći da se vidi da se mijenja u glavi roditelja Roma ta njihova romska politika i uvjerenje da obrazovanje nije bitno. Moji roditelji su stvarno bili jako uključeni, oni koji su htjeli. Bili oni obrazovani ili ne. Nije baš neko pravilo bilo. Ali da, još uvijek oni sa slabijim statusom obrazovanja manje potiču svoju djecu na obrazovanje. Ali naglašavam da to nije pravilo i da ima iznimki. Ako gledamo samo ove koji su stvarno htjeli pomoći, a bili su polupismeni ili nepismeni, e tu je bilo problema. Badava*

su oni htjeli pomoći, a nisu ni sami znali pa je to sve bilo „z brda z dola“. Zнала sam savjetovati roditeljima da i oni prate Školu na trećem.

11. Jeste li upoznati i u kojoj mjeri s dokumentom Akcijski plan za provedbu nastave na daljinu?

O1: Upoznata sam s Akcijskim planom, no ne vrlo detaljno – na razini ponavljanoг iščitavanja.

O2: Nisam ništa vidjela o tome za sada ni čitala.

O3: Jesam upoznata, ali ne baš detaljno. Dobili smo ga u 9.mj. Nisam ga još proučila, ali namjeravam. Zapravo se radilo sve ionako po tom planu, ali smo dobili informacije u programu u našoj zbornici od ravnatelja pa nije bilo potrebe da posebno još čitam taj plan.

Kratka biografska bilješka

Ivana Koren, rođena Topličanec rođena je 04. kolovoza 1996. godine u Čakovcu. Svoje osnovno školovanje završila je u PŠ Mačkovec i OŠ Petar Zrinski Šenkovec. Nakon toga upisuje Srednju školu Čakovec, smjer opća gimnazija. 2015. godine upisuje Učiteljski fakultet u Čakovcu, modul informatika. U slobodno vrijeme pleše folklor, voditeljica je malog folklor te je volontirala u udruzi Kreativci Međimurja, zatim u Centru za odgoj i obrazovanje te Volonterskom uredu Međimurja u projektu „Prijatelj +“. U organizaciji fakulteta volontirala je u Obiteljskom centru za Rome u Kuršancu i Centru igre i knjižnice igračaka u Orehovici.

Izjava o samostalnoj izradi rada

Ja, Ivana Koren, izjavljujem da sam ovaj diplomski rad, na temu

Nastava na daljinu kod učenika romske nacionalnosti u školskoj godini 2019./2020. za vrijeme pandemije COVID-19 izradila samostalno uz vlastito znanje, uz pomoć stručne literature i mentora, doc. dr. sc. Gorana Lapata.

POTPIS:
